

67. заседание

Срѣда, 16 априль 1924 година.

(Открито отъ подпредседателя Н. Найденовъ, въ 16 ч. 10 м.)

Председателстващъ Н. Найденовъ: (Звъни) Моля г. секретаря да провери по списъка присъстваващитѣ г. г. народни представители.

Секретарь Н. Савовъ (д. ст.): (Прочита списъка. Отъ заседанието сж отсъствуваха следнитѣ народни представители: Баевъ Христо, Бояджиевъ Хасанъ-ефенди, Братановъ Пчо, Връшляновъ Цоню, Буровъ Атанасъ, Вълковъ Петъръ, Василевъ Григоръ, Геровъ д-ръ Борисъ, Грозевъ Иванъ, Джидровъ д-ръ Петъръ, Домузчиевъ Василь, Дяковъ д-ръ Цвѣтанъ, Ивановъ Пани, Кабаджиевъ Христо, Кемилевъ Никола, Кожухаровъ Тодоръ, Косовски Георги, Костурковъ Стоянъ, Кръстевъ Захари, Ляпчевъ Андрей, Мариновъ Владиславъ, Марковъ Михо, Марковъ Никола, Милановъ д-ръ Кънчо, Минковъ Атанасъ, Мочуровъ Велико, Мушановъ Никола, Никифоровъ Стоянъ, Николовъ Върбанъ, п. Николовъ Маринъ, Парасковъ Василь, Пенчевъ д-ръ Петко, Петровъ Койчо, Пиронковъ Александъръ, Поповъ Христо, Реджовъ Григоръ, Славейковъ Христо, Славковъ Христо, Статевъ Христо, Стефановъ Петъръ, Теодоровъ Теодоръ, Терзиевъ Иванъ, Тодоровъ Грую, Топаловъ Недѣлко, Хрелопановъ Иванъ, Цаневъ Александъръ и Чакъровъ Стефанъ).

Председателстващъ Н. Найденовъ: (Звъни) Отъ 247 души народни представители присъствуватъ 155. Понеже има законното число народни представители, обявявамъ заседанието за открито.

Преди да пристъпимъ къмъ разглеждане дневния редъ, имамъ да направя нѣколко съобщения, на първо мѣсто отпущенитѣ, разрешени отъ председателството, а именно:

На г. Миланъ Минковъ — 3 дни, по домашни причини;
На г. Иванъ Илиевъ — 4 дни, по домашни причини;
На г. Пънго Драгановъ — 1 день, по важни домашни причини;
На г. Стоянъ Костурковъ — 2 дни, по болестъ;
На г. Димитъръ Яневъ — 1 день;
На г. Никола Мушановъ — 2 дни;
На г. Иосифъ Марулевъ — 1 день;
На г. Дѣлко Т. Гоговъ — 3 дни;
На г. Ангелъ Станковъ — 2 дни, по важни домашни причини.

Народниятъ представитель г. д-ръ Недѣлко Колушевъ иска да му се разреши 2-дневенъ отпускъ по вълна обществена работа. Досега се е ползвалъ съ 30 дни отпускъ, затуй ще питамъ народното представителство. Моля ония г. г. народни представители, които сж съгласни да се разреши на народния представитель г. д-ръ Недѣлко Колушевъ исканиятъ 2-дневенъ отпускъ по посоченитѣ отъ него причини, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Народниятъ представитель г. Йорданъ Славовъ иска 3-дневенъ отпускъ, понеже ималъ дѣло въ гр. Варна. Досега се е ползвалъ съ 20 дни отпускъ. Моля ония г. г. народни представители, които сж съгласни да се разреши на народниятъ представитель г. Йорданъ Славовъ 3-дневенъ отпускъ по посоченитѣ отъ него причини, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Постъпили сж следнитѣ законопроекти и предложениа въ бюрото на Народното събрание.

Отъ Министерството на вътрешнитѣ работи и народното здраве — законопроектъ за изменение и допълнение на законитѣ за окръжнитѣ съвети и за градскитѣ и селскитѣ общини.

Отъ Министерството на външнитѣ работи и на изповѣданята — законопроектъ за изменение и допълнение на закона за такситѣ, събирани отъ същото министерство и отъ българскитѣ легации и консулства въ странство.

Отъ Министерството на вътрешнитѣ работи и народното здраве — предложение за даване право на концессионера А. И. Рубцовъ да прехвърли дадената му съ решение отъ 28 декемврий 1921 г. на XIX-то обикновено Народно събрание концесия (за експлоатацията на общинскитѣ гори, постройката и експлоатацията на тѣсноколейната желѣзнопътна линия) върху акционерно дружество и шредължение сроковетѣ и.

Постъпило е едно съобщение отъ народния представитель г. Ангелъ Станковъ съ следното съдържание: (Чете)

„Г. Председателю,

„Съобщаваме Ви, че радикалната парламентарна група се състои отъ следнитѣ народни представители:

1) Стоянъ Костурковъ, 2) Илия Георговъ, 3) Петко Стояновъ, 4) Панайотъ Деневъ, 5) Ангелъ Станковъ, 6) д-ръ Цвѣтанъ Дяковъ, 7) Иванъ Харизановъ, 8) Парашкевъ Димитровъ, 9) Христо Киселовъ, 10) Йорданъ Гроздановъ, 11) Атанасъ Минковъ, 12) Иванъ Грозевъ, 13) Георги Живковъ и 14) Георги Шивачевъ.

„Бюрото на групата се състои отъ председател Ангелъ Станковъ и секретарь Георги Живковъ.

„Горното Ви съобщаваме, за да се има предъ видъ при прилагане правилника за вътрешния редъ на Народното събрание.“

Съ това съобщение ще се занимае председателството, което само има право да признава парламентарни групи въ Събранието.

Постъпило е питане отъ народния представитель г. Хараламби Христовъ, съ което запитва г. министра на търговията, промишлеността и труда за причинитѣ, по които сж уволнени десетъ души работници отъ Държавната печатница. Питането ще се изпрати на г. министра, за да даде своя отговоръ въ едно отъ иднитѣ заседания.

Постъпило е питане отъ разградския народенъ представитель г. Стойко Димитровъ, съ което запитва г. министра на правосъдието:

1) Намира ли, че всѣко задържане подъ стража на политически лица, въпрѣки законитѣ, е една пакостна мѣрка, която може да се таксува съ названието отмящение. Въпросътъ е за Георги Марковъ, бившъ подпредседател на XIX-то обикновено Народно събрание и секретаръ на временно постоянно присъствие на Българския народенъ земеделски съюзъ.

2) Систематическото или по-добре, безсистемното мѣстене, замѣстване и уволнение на съдебнитѣ органи подъ привидната форма въ „интереса на службата“ не е ли давление върху съвестта на тия длъжностни лица, на които не се остава свободата да се произнесатъ по съвестъ и законъ — за виновността или невинността на българскитѣ граждани;

3) Не смѣта ли министру, че е въ интересъ на правдата и правосъдието да тури край на тия произволи и беззакония, и

4) Какви мѣрки мисли да вземе, за да улесни съдбата на стотини, а може би, и хиляди български граждани, политически затворници, които лежатъ повече отъ 10 месеца затворени, безъ да знаятъ обвинението си“.

Това питане ще се изпрати на съответния министъръ, за да отговори по реда предвиденъ въ правилника.

Постъпило е най-сетне едно питане отъ народния представитель г. Георги Шивачевъ за инцидентитѣ, които сж станали на публичното събрание въ гр. Станимака, на което сж говорили народнитѣ представители г. г. Христо Киселовъ и запитвача г. Георги Шивачевъ. Събранието се е състояло въпрѣки намѣсата на полицията въ Станимака, но той запитва г. министра какви мѣрки мисли да вземе той противъ представителитѣ на администрацията

въ Станимака, които сж се опитали да разтурят това събрание и вследствие на който опитъ да се разтури събраниято, сж станали известни скандали.

Доколкуто знамъ г. министърътъ на вътрешнитъ работи е готовъ да отговори на това питане.

Има думата народниятъ представителъ г. Георги Шивачевъ, за да развие питането си.

Г. Шивачевъ (д. ст.): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! На 13 т. м., въ гр. Станимака, бѣше определена околийска радикалска сбирка.

И. Симеоновъ (д. ст.): На фатално число — 13.

Г. Шивачевъ (д. ст.): На тази околийска сбирка, същевременно публично събрание, трѣбваше да говори народниятъ представителъ г. Киселовъ и моя мисловъ. За това публично събрание, председателътъ на мѣстната организация г. Тодоръ Игнатовъ е съевременно предупредилъ администрацията въ лицето на секретари на околийския началникъ, понеже околийскиятъ началникъ въ този моментъ не е билъ въ управлението.

Нѣкой отъ сговориститѣ: На закрито ли е било събраниято?

Г. Шивачевъ (д. ст.): Да, на закрито. — Околийскиятъ началникъ е казалъ на г. Игнатова, че събранията на закрито сж позволени, нѣма нужда отъ никакво позволение, следователно, нѣма нужда да се подава писанка молба за случая. На 13 априлъ, 10½ ч., събраниято се откри. Когато г. Киселовъ разправяше за наследството, което днешното правителство получи отъ бившето правителство на дружбачитѣ, на сцената дохождатъ трима стражари и показватъ оратора да спре. Ораторътъ вчулъ поканата на тримата стражари, продължава да говори. Председателствующиятъ събраниято отива при тѣхъ и имъ казва: „Ние сме съобщили на околийския началникъ, че ще имаме събрание. Събранията на закрито не сж забранени, затова недейте ни обезпокоява“. Обаче, стражаритѣ не искатъ да взематъ актъ отъ неговитѣ думи, отиватъ при оратора, хващатъ го за рамото, подърпватъ го и му казватъ, че околийскиятъ началникъ е забранилъ събраниято. Г. Киселовъ имъ казва: „Конституцията ми позволява, като народенъ представителъ, да давамъ отчетъ предъ избирателитѣ си; тя не забранява събранията, нито пъкъ има специално нареждане за забрана на събранията на закрито. Азъ нѣма да престана да говоря. Кажете на околийския началникъ, че се отказвамъ да изпълня неговата заповедъ и ако иска, нека ми състави актъ, азъ ще го подпиша“.

Стражаритѣ излѣзоха и г. Киселовъ продължи да говори. Не се минаха и десетина минути отъ излизането на стражаритѣ, докато г. околийскиятъ началникъ, заедно съ полицейския приставъ и съ сжитѣ трима стражари, и съ високъ гласъ казва: „Ораторътъ да спре“. Ораторътъ не спира, продължава да говори. Тогава околийскиятъ началникъ заповѣдва на стражаритѣ да отстранятъ оратора отъ сцената. Въ това време се намѣсва председателствующиятъ на събраниято; народниятъ представителъ отъ Станимака околия г. Иванъ Грозевъ и помолва околийския началникъ да бѣде благоразуменъ, да си отиде, да не ни обезпокоява повече. Въ туй време стражаритѣ поседнаха върху народния представителъ Иванъ Грозевъ.

И. Симеоновъ (д. ст.): Прилагатъ радикал-демократическата програма. (Смѣхъ)

Г. Шивачевъ (д. ст.): И вие сте я прилагали по сжщия начинъ.

И. Симеоновъ (д. ст.): Трѣбва да се разберемъ — политиката е прилагала ужъ радикал-демократическата програма.

Г. Шивачевъ (д. ст.): Старшиятъ стражаръ Анастозъ Митовъ хваща народниятъ представителъ Иванъ Грозевъ и по този начинъ става сборичване между народенъ представителъ и единъ стражаръ. Въ това време, азъ се качвамъ на сцената и моля най-настоятелно г. началника да бѣде благоразуменъ, защото съ това той подронва престижа на властта, която представлява, а същевременно съ това дава възможность да злораствуватъ онѣзи, противъ които и ние и тѣ, които днесъ сж на властъ, сме се борили.

И. Симеоновъ (д. ст.): Ако сте казали, че сте сговористъ нѣмаше да ви закача шпкой. Защо се цепите?

Г. Шивачевъ (д. ст.): Обаче нито околийскиятъ началникъ, нито приставътъ, нито стражаритѣ отетжника; на всѣка цена искаха да отстранятъ отъ сцената г. Киселовъ. Въ това време налитѣ делегати отъ селата се почувствуваха оскъбени и мнозина отъ тѣхъ наскачаха на сцената. Тогава азъ казахъ на околийския началникъ: г. началникъ, Вие виждате, че съ вашата постѣпка раздразнихте налитѣ делегати и гражданството. Вие провокирате налитѣ събрание. За резултатитѣ, които биха произлѣзли отъ единъ по-голямъ скандалъ и инцидентъ, ще носите Вие отговорность. Ние сме тукъ трима народни представители и ако отстраните единъ, тогава останалитѣ двама ще почнатъ да говорятъ, но нѣма да отстъпимъ да разтурите нашето събрание.

В. Начевъ (д. ст.): Голямъ герои се изкарвате, а пъкъ нищо не е имали.

Г. Шивачевъ (д. ст.): Въ този моментъ околийскиятъ началникъ се вразумѣва, благоразумието, види се, въ него наддѣле, и безъ да каже нѣкаква дума на стражаритѣ, отстъпи заднишкомъ къмъ вратата. Излезе заедно съ него и пристава, следъ туй по последваха и стражаритѣ. Събраниято продължи. Стражаритѣ сж стояли вчѣ на двора и сж казвали на хората да не влизатъ на събраниято.

П. Стайновъ (д. ст.): Отъ колко души бѣше събраниято ви, голѣмо ли бѣше?

П. Аленовъ (д. ст.): Три хиляди души сж били!

Й. Робевъ (д. ст.): Отначало сж били 20 души и следъ скандала сж се събрали повече.

Председателствущъ Н. Найденовъ: Моля, не исквайте, г-да!

Г. Шивачевъ (д. ст.): Ако обичате, провѣрете. Може и специаленъ вагонъ да ви се даде, а да отидете и да провѣрите.

Въ сжщия день, г. г. народни представители, въ цѣла България се правѣха събрания. Азъ вѣрвамъ, че народнитѣ представители отъ болшинството не само не сж сръщнали препятствие нѣкъде отъ властта, но напротивъ тя е охранявала тѣхнитѣ персони и тѣхнитѣ събрания. Ние, радикалитѣ, които дойдохме заедно съ тѣхъ на власть на 9 юни, се надѣвахме — и днесъ се надѣваме — че задачата на нашата полиция, би трѣбвало да бѣде не да разтури събранията на легалнитѣ демократически организации, каквато е и досега радикалната партия, но да имъ съдействува въ случай че се явятъ размириши елементи да разтурятъ събранията имъ или да предизвикатъ слушателитѣ.

Предъ видъ на така изложениитѣ сухи факти — това е самата гола истина — азъ питамъ г. министра на вътрешнитѣ работи: първо, дали тѣзи действия на неговитѣ подведомствени органи въ Станимака му сж известни и ако тѣ му сж известни какви мѣрки е вземалъ или ще вземе спрѣмо провинилитѣ се въ случай полицейски органи; второ, счита ли, че ние, радикалитѣ, народни представители, можемъ да се ползуваме отъ свободитѣ и правдитѣ въ тази страна, когато отиваме предъ своитѣ избиратели да даваме отчетъ, и трето, не счита ли, че тѣзи действия на неговитѣ органи въ Станимака — боричкацията, която направиха съ народния представителъ г. Иванъ Грозевъ — подронватъ не само престижа на администрацията, но и престижа на народния представителъ и на самото правителство?

Председателствущъ Н. Найденовъ: Има думата г. министъра на вътрешнитѣ работи.

Министъръ И. Русевъ: Г. г. народни представители! Вчера подиръ обѣдъ късно до мене дойдохъ, по частенъ редъ, сведения за непристойното поведение на околийския началникъ въ гр. Станимака. Опитвахъ се още снощи да поговоря съ окръжния управителъ въ Пловдивъ, но не можахъ; тази сутринъ говорихъ съ него. Тия сведения мене ме поразиха — какъ е това възможно при днешната власть. Отъ разговора, който азъ имахъ съ окръжния управителъ, дойдохъ до заключение — подробности не знамъ — че околийскиятъ началникъ действително се е

държавата не престават, въ разръзъ съ указанията и политиката на правителството и въ разръзъ съ моитѣ лични указания. По телефона казахъ на окръжния управителъ да смѣта, че околийскиятъ началникъ е уволненъ и следъ пѣколшо минути азъ подписахъ заповѣдта за неговото уволнение. (Продължителни ржкопѣскания отъ всички страни).

В. Георгиевъ (д. ср): Смейте се пакъ, г. Петковъ!

П. Петковъ (з): Азъ моля г. министра да отговори на моего питане.

В. Георгиевъ (д. ср): Мислите, че тукъ е Райко Даскаловъ, на-ли?

Министъръ И. Русевъ: Азъ твърде много съжалявамъ, че се е намѣрилъ единъ околийски началникъ, който да направи едно нещастно изключение, и моля г. запитвача не само да върва, но да бѣде твърдо убеденъ, че декларацията на правителството за редъ и законность въ страната ще бѣде непоколебима и твърдо следвана, докато въ тази страна окончателно се възстановятъ правото и законността. (Ржкопѣскания отъ егвориститѣ)

Председателствуващъ Н. Найденовъ: Г. Шивачевъ! Доволенъ ли сте?

Г. Шивачевъ (д. ср): Азъ съмъ доволенъ отъ отговора на г. министра, ако действително околийскиятъ началникъ е уволненъ.

Министъръ Ц. Бобошевски: Ще те лъже ли?

Г. Шивачевъ (д. ср): Азъ ще моля г. министра на вътрешнитѣ работи да наложи пѣкое наказание и на старшия стражаръ Апостолъ Мицовъ, който се боричкаше съ народния представителъ Иванъ Грозевъ, безъ да е ималъ изрична заповѣдъ отъ околийския началникъ.

Министъръ И. Русевъ: За мене бѣше важно да узная по телефона, преди всичко, за вината на околийския началникъ, който носи отговорността за своитѣ стражари. Ако ли обаче стражаритѣ сж действували по свое усмотрение, преди намесата на околийския началникъ, то и тѣ ще си понесатъ наказанието.

Председателствуващъ Н. Найденовъ: Има думата народния представителъ г. Христо Баралиевъ, за да развие своето питане, на което днесъ г. министърътъ на търговията, промишлеността и труда е готовъ да даде отговоръ.

Х. Баралиевъ (с. д): (Отъ трибуната). Г. г. народни представители! На всички васъ е известно, че на 31 мартъ въ цѣла България станаха голѣми публични събрания, въ които занаятчийското съсловие у насъ внесе своитѣ искания, отправени къмъ държавата, за подобрене на неговото положение.

Нека бждемъ откровенни и искрени да кажемъ, че споредъ сведенията, съ които разполагаме — а сведенията сж автентични — нищо друго акция отъ друго съсловие не е бивала изначална тъй масова, тъй внушително, тъй силно и по единъ легаленъ миренъ начинъ, както бѣ изнесена акцията на занаятчийското съсловие на 31 мартъ. Занаятчийското съсловие на 31 мартъ чрезъ своитѣ делегации и чрезъ своитѣ телеграми до Народното събрание, до г. министра-председателя и до г. министра на търговията, промишлеността и труда, заяви своето искане, да се подобри неговото тежко положение. А ще се съгласите, г. г. народни представители, че действително материалното положение на занаятчийското съсловие у насъ е извънредно тежко; то е подъ оня необходимъ минимумъ въ днешния моментъ, за да може да преживѣва. Азъ самъ изхождамъ отъ единъ занаятчийски центъръ, какъвто е гр. Севлиево. Предъ моитѣ очи азъ наблюдавамъ тежкото, затруднено материално положение на занаятчинтѣ тамъ, какъ тѣ ежедневно сж принудени да затварятъ своитѣ дюкянчета и да ставатъ кандидати даже за такива служби, каквито сж стражарскитѣ и пр. И това тежко положение на занаятчийството не е дошло като резултатъ на неговото нехайство, на неговия мързевъ, но е дошло като резултатъ на водената до днесъ държавна политика. Занаятчийството презъ време на войната бѣде принудено да затвори своитѣ работилници, своитѣ дюкянчета и да опиде на бойното поле да изпълнява своя отечественъ дългъ.

И то съ достоинство го изпълни. Но презъ туй време, докато бѣ тамъ, дюкянчетата му бѣха затворени и остави семейството си безъ средства. То бѣ принудено да изиде и последнитѣ стотинки отъ своя капиталъ. Възвърнало се следъ войната, то се намѣри предъ едно голѣмо поскъпване на живота, какъвто имаме у насъ, неразполагащо съ никакви кредити и капитални да може да отстои на голѣмата конкуренция, която и безъ туй му идѣше отъ едрото фабрично производство; да може донѣкъде да се модернизира, да се справи, нагоди и съобрази съ новитѣ стопански условия; да може да повдигне производителността на своя трудъ и, подигайки я, да може да задоволи своитѣ собствени материални нужди и тия на своето семейство, както и да бѣде полезно на държавата. Но тогавашното правителство на Стамболийски, на дружбапитѣ хвърли още една голѣма нова тежестъ върху това занаятчийско съсловие — данъка върху общия доходъ и редъ други данъци, които се създадоха и тегиѣха най-главно върху дребнитѣ сжествуваня на занаятчинтѣ. Вие знаете за голѣмата борба, която занаятчийството бѣше принудено да води за отмѣнене задължителното получаване на „Държавенъ вестникъ“, за отмѣнене задължителното водене на търговски книги и за известни облекчителни постановления въ закона за данъка върху общия доходъ, който стоварваше сравнително най-голѣмата тежестъ главно върху занаятчийското съсловие, както и за отмѣненето на реда още други тежки законоположения, създадени отъ тогавашното дружбашко правителство, което искаше чрезъ свои хора да използва недоволството на занаятчинтѣ, да се вмѣгне въ тѣхнитѣ редове, да създаде нова политическа организация — занаятчийски ядра и да вербува отъ тѣхъ свои партизани.

Министъръ Ц. Бобошевски: Какво искате?

Х. Баралиевъ (с. д): Ще ви кажа, г. министре. — Това е положението на занаятчийството — едно влошено материално положение. Следъ падането на дружбашката партия, естествено е, занаятчийското съсловие, както и всички други съловия у насъ, сметнаха че е свършено вече съ политиката на пълно пренебрѣване интереситѣ на занаятчийството и че държавата ще погледне на занаятчийството поне съ сжщото око, съ което поглежда къмъ друге категории и слоеве отъ нашето население. Но занаятчийството трѣбваше да констатира, че до днесъ отъ новото правителство не е направено нищо опнова, което трѣбва да се направи, за да може да се подобри неговото положение.

Д-ръ Н. Чирпанлиевъ (д. ср): Не всичко, но все пѣщо е направено.

Х. Баралиевъ (с. д): Неговитѣ искания сж: да се създаде и прокара колкото се може по-скоро законътъ за подпомагане на занаятитѣ. Сжществува единъ такъвъ законъ, но той е старъ, отживѣлъ, го отговаря на новитѣ условия на живота. Споредъ този законъ маса професии на занаятчийството не се квалифициратъ като занаятчийски. Законътъ за акцизитѣ сжщо стоварва голѣми тежести върху занаятчийското съсловие. Сладкаритѣ и други дребни сжествуваня сж извънредно претоварени отъ данъка върху общия доходъ, защото първоначалнитѣ комисии опредѣлятъ единъ данъци, а контролнитѣ комисии, удвояватъ и утрояватъ тия данъци, и маса занаятчий, като следкари и други сж принудени да затварятъ своитѣ занаятчийски работилници. Нѣщо повече, ние виждаме, че съ законопроекта за облекчение на жилищнитѣ нужди занаятчийството се оставя вънъ отъ грижитѣ на държавата — не се покровителствуватъ неговитѣ работилници, неговитѣ дюкяни, неговитѣ жилища. Докато за селското население, съ огледъ на неговитѣ тежнениа, на неговитѣ нужди, се правятъ известни измѣнения въ закона за данъка върху общия доходъ, ние виждаме, че по отношение размѣра на данъка върху дохода на занаятчийското население не се прави абсолютно нищо. Нѣщо повече, отъ даннитѣ, съ които разполагаме, се вижда, че и за въ бждеще данъкътъ върху общия доходъ ще легне върху гърба на занаятчийското съсловие. Никакъвъ кредитъ за занаятчийството не е уреденъ. Вие пѣмате нито едно държавно кредитно учреждение, което да кредитира само занаятчинтѣ. И шека да признаемъ г. г. народни представители, че безъ едно солидно кредитно държавно учреждение, безъ една солидна организация на кредита за занаятчийството, този голѣмъ бранитѣ отъ нашето стопанство не може да бѣде издигнатъ, не може да бѣде поставенъ на своитѣ крака. Това 300-хиладно производи-

телно занаятчийско съсловие има нужда от грижителство, от покровителство на държавата, и т.б. тръбва да му се дадат. Азъ смѣтамъ, че исканията, които занаятчийството предяви на 31 мартъ, сж твърде справедливи и прекомерно скромни. То иска по-скоро да му се подпомогне, като се прокара законътъ за подпомагане на занаятчиѣ; то иска да му се даде 200.000.000 л. кредитъ; то иска същевременно да се облекчатъ неговитѣ тежести по закона за данѣка върху общия доходъ, по закона за акцизитѣ, по закона за облекчение на жилищната криза и редъ други законоположения, които засѣгатъ и регулиратъ интереситѣ на занаятчийството.

Азъ смѣтамъ, че днешното Народно събрание ще тръбва да се вслуша и да вземе актъ отъ това тежко, трудно положение на занаятчийството, защото държавната политика у насъ тръбва да бъде насочена къмъ подпомагане на всички производителни съсловия, особено по слабитѣ. Ние не тръбва отъ занаятчийството да създаваме едно недоволно съсловие, въ което да могатъ разни демагози да носятъ своята отрова и да го тласкатъ въ авантюри и лудории, които безспорно ще сѣвчатъ правилното развитие на нашето стопанство и на нашата страна. И заради туй азъ, въ качеството си на народенъ представител избранъ отъ занаятчийски центъръ, смѣтнахъ за нужно да попитамъ г. министра на търговията, промишлеността и труда и г. министра на финанситѣ: първо, намиратъ ли исканията, предявени отъ занаятчийското съсловие на 31 мартъ, за справедливи и осъществими още днесъ, и второ, смѣтатъ ли още въ тая сесия на Народното събрание съ редъ законодателни мѣроприятия, съ редъ законодателни актове да удовлетворятъ тия искания?

Председателстващъ Н. Найденовъ: Има думата г. министърътъ на търговията, промишлеността и труда.

Министъръ Ц. Бобошевски: Г. г. народни представители! На 4-тѣ конкретизирани точки въ питането на народнитѣ представители г. Баралиевъ и г. Търпановъ отъ 5 априлъ т. г., въ пълно съгласие съ г. министра на финанситѣ, има да дамъ следния отговоръ.

Преди тѣ да направятъ своето питане, въ министерството се изработи законопроектъ, съ който се правятъ известни измѣнения и допълнения на закона за организиране и подпомагане на занаятчиѣ отъ 1910 г., който законъ въ известни отношения не отговаря вече на назрѣлитѣ нужди на нашето занаятчийство. Първото измѣнение се касае до признаването на нѣкои нови занаяти, които не фигуриратъ като такива въ закона, за да могатъ да се ползватъ съ всичкитѣ отъзвѣни облаги, които този законъ дава, напр. да се ползватъ отъ евтинъ кредитъ — първата нужда, която наложиха това измѣнение на закона. Второто измѣнение е, че се въвежда задължителниятъ практически изпитъ за отъзвѣи, които ще ставатъ майстори. Третото измѣнение е по отношение прилагането на чл. 5, а именно никой да не може свободно да тури табела и да упражнява известна професия, известенъ занаятъ, ако не е снабденъ съ нужното майсторско свидетелство. И четвърто измѣнение е, че се предвижда изпитъ за да се стане отъ чиракъ какаѣ.

Тѣзи искания на занаятчийството въ продължение на две години бѣха предявявани предъ дружбашката власт и всѣкога занаятчинтѣ получаваха увѣрение, че ще бъдатъ прокарани въ закона, но това не стана. За лице се внасяха законопроекти, които минаваха само на първо четене и замираха въ комисията, но занаятчинтѣ не видѣха реализирани своитѣ мечти. Ние имаме една политика, която последователно прокаравме досега въ три важни закона. На днешенъ редъ е и измѣнението на тоя законъ за организиране и подпомагане на занаятчиѣ.

За да бъдатъ законопроектитѣ, създавани въ министерството, колкото е възможно по-съвършени, тѣ тръбва да бъдатъ работени не така набърже, но въ споразумение съ всичкитѣ заинтересовани съсловия и компетентни лица. Затова при изработването на този законопроектъ, който готви моето министерство, азъ най-напредъ вземахъ мнението на търговско-индустриалнитѣ камари, респективно на занаятчийскитѣ бюра, които сега по новия законъ учредихме. Но въ последната си редакция законопроектътъ ще излѣзе тогава, когато се вземе мнението и на представителитѣ на занаятчийскитѣ професионални сдружения. Вѣрвамъ въ три-четири дена този законопроектъ да бъде готовъ и ще бъде депозиранъ въ възможно най-съвършенна форма за обсъждане отъ почетаното Народно събрание. Кога ще бъде прокаранъ — това ще зависи отъ нашата експедитивност. Азъ имамъ всичкото желание това да стане сега; но ако въпрѣки моето жела-

ние не стане, и ако има извънредна сесия, непременно ще бъде прокаранъ тогава. Това, което е човѣшки възможно да се направи, правимъ го. Повече отъ това не можемъ да направимъ. Законопроектитѣ е почти готовъ, такамъ само мнението на занаятчийскитѣ сдружения и следъ това ще го внесе въ Камарата.

По отношение втория въпросъ, за отпусането на 200.000.000 л. кредитъ, има да отговоря следното. Безъ да правимъ шумъ, както правѣха дружбалитѣ, които на всѣки 15 дена хроникирваха въ пресата, че отпуснатъ 100.000.000 л. за подобрене на занаятчийството, и никога това не ставаше на дѣло, още презъ м. юний, въ първитѣ дни на нашето управление, безъ да бъдемъ подкашвани, поискахме 100.000.000 л. за подпомагане на занаятчийството. Обаче, имайки предъ видъ опыта на миналото — че 20 милионниятъ заемъ, който г. Даневъ, като министъръ на финанситѣ, бѣше отпусналъ, не даде очакванитѣ резултати, че тия пари не отидоха за едно действително подпомагане на занаятчийството, за подобрене на производството, за доставяне на машини и сурови материали, а отидоха за съвършено други цели — Министерскиятъ съветъ държа постановление въ смисълъ, че за сега се отпусчатъ само 50.000.000 л., и следъ като се направи една анкета отъ Кооперативната банка, която раздава този кредитъ, и се види, че действително тѣзи пари сж отишли по тѣхното предназначение, за модернизирание на производството, за купуване на сечива, машини и материали, тогава ще се отпуснатъ още 50.000.000 л. Отъ сведенията, които вчера вземахъ отъ Кооперативната банка, се установява, че този заемъ не е окончателно изчерпанъ: само около 41 милиона лева сж изтеглени, а има на разположение още 9 милиона лева. Значи, още има неизчерпана сума отъ този заемъ. Всички тѣзи изходки, които се правятъ тукъ, сж само за демаголия. Вѣрно е, че сж постъпили заявления за повече кредитъ, но първоначалниятъ кредитъ не е още окончателно изчерпанъ, както ви каза г. директорътъ на Кооперативната банка. Ние още не сме извършили нашата анкета, за да видимъ, дали тѣзи пари сж отишли за предназначението, за което ви говорихъ. И азъ плувамъ между народа. На 31 мартъ т. г., когато станаха повсемѣстнитѣ митинги на занаятчинтѣ, азъ се случихъ въ Ловечъ, който е единъ еснафски градъ. Тамъ при мене дожда една делегация и единъ членъ отъ нея добросъвестно ми каза: „Има злоупотребления, г. министре. Ето, единъ нашъ колега, като получи своитѣ 10.000 л., първата му работа бѣше да купи кашела, манто и боа на своята жена и паритѣ не отидоха за предназначението си“. Такива злоупотребления сж станали на много мѣста. И ние ще тръбва да направимъ една анкета, за да видимъ, дали този заемъ нѣма да има участъта на ови заемъ, който презъ 1919 г. даде г. Даневъ, който не даде очакванитѣ резултати и който не е още окончателно реализиранъ — всичкитѣ пари не сж изтеглени, мисля само 16 милиона лева сж изтеглени. Тѣй че това се прави повече по настояването на дружбитѣ, на ядрата, които искатъ да отклонятъ занаятчийството отъ оная насока, къмъ която то тръбва да върви.

Казахъ, че отъ 50-милионния кредитъ има на разположение още 9 милиона лева. Като се направи анкета и се види, че действително този заемъ е даденъ едно подобрене по отношение сѣчивата и материалитѣ на занаятчинтѣ, тогава ще имъ се дадатъ не само останалитѣ 9 милиона лева отъ 50-милионния кредитъ, съгласно постановлението на Министерския съветъ, но ще бъдемъ задължени да дадемъ още 50 милиона лева. Това е възможното и ние ще го направимъ. Но кредитъ отъ 200 милиона лева — това е много, защото даже не сж постъпили заявления за толкова кредитъ. Самитѣ заявления не говорятъ за необходимостта отъ такава цифра. И ако самитѣ занаятчини не сж поискали такава цифра, то и ние нѣма защо да отпусаме кредитъ въ такъвъ размѣръ.

П. Алековъ (с. д): Отъ постъпнитѣ заявления напълно сж удовлетворени не повече отъ 1/4.

Министъръ Ц. Бобошевски: Вие сега ще ме изслушате и после ще кажете дали сте доволенъ или не. — Ние исваме, следователно, да видимъ отъ анкетата, която ще се произведе, какви резултати е даденъ този заемъ за модернизирание на занаятчийството и тогава ще кажемъ дали ще отпуснемъ повече или не.

По отношение на третата точка отъ питането ще кажа, че тя е направена само за да може да се каже, че тѣ повече се грижатъ за занаятчийството. Всичкитѣ възможни тежести, съ които могатъ да бъдатъ обложени българскитѣ граждани, сж показани като изключителни данѣчни те-

жестки върху занаятчийското съсловие. Доволното ми е известно, такива специални данъци не тежат върху занаятчийството, освенъ онзи общъ данъкъ, който всѣки български гражданинъ понася — данъкътъ върху общия доходъ. Подобренето, което правимъ сега съ законопроекта за измѣнение и допълнение на закона за данъка върху общия доходъ, е, че ние засилваме професионалния елементъ въ комисиятъ, които ще облагатъ занаятчийството. Това е, което може да се направи, за да не ставатъ злоупотребления при облагането съ данъкъ върху общия доходъ, който е единъ отъ най-съвършенитѣ данъци — по-съвършенъ отъ него нѣма. Какво друго можете да искате отъ насъ, освенъ едно засилване на занаятчийския елементъ въ комисиятъ при финансовитѣ управления, които облагатъ всѣки единъ гражданинъ или селянинъ? Всичко друго, което се говори, азъ намирамъ, че то има за предметъ по-скоро бюджета, който е сега на дневенъ редъ, и тамъ ще трѣбва да се изкажете. Ако по отношение на извърстни професии има нѣкои такси — напр., както е акцизътъ за сладкаритѣ и пр. — не му е тукъ мѣстото, при такова едно питане, да ви говоря азъ, защото не съмъ азъ, който имамъ инициатива по бюджета, а г. министърътъ на финанситѣ. Къмъ него трѣбва да се обърнете, и когато станатъ дебатитѣ по бюджета, тамъ ще трѣбва да говорите, а не да се обръщате къмъ мене.

Х. Баралиевъ (с.д): Питането ми е отправено и къмъ г. министра на финанситѣ.

Министъръ Ц. Бобошевски: Той ще Ви каже какво ще стане съ тия такси за занаятчитѣ. — Та искамъ да кажа, че това питане се прави повече за демагогия.

Четвъртиятъ пунктъ отъ Вашето питане е за отгъняване нареждането за прибиране заемъ отъ 1919 г. Вѣрно е, че занаятчийството сега е въ такова положение, че се налага да се направи отсрочка, обаче това трѣбва да стане съ законъ. Ще се направи справка и въ споразумение съ правителството ще внесе законопроектъ — защото този кредитъ е даденъ съ законъ — за отсрочване задълже пията на занаятчийтъ по първия заемъ отъ 1919 г.

Това е, което мога да кажа като отговоръ на питането на народния представител г. Христо Баралиевъ.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Има думата народниятъ представител г. Христо Баралиевъ, за да каже доволенъ ли е отъ отговора на г. министра

Х. Баралиевъ (с.д): Г. г. народни представители! Азъ вземамъ актъ отъ декларацията на г. министра на търговията и труда, че въ скоро време, въ нѣколко дни, ще бѣде внесенъ законопроектъ за подпомагане на занаятчийтъ. Азъ смѣтамъ, че това е единъ спешенъ законопроектъ, и той ще трѣбва да бѣде внесенъ по скоро и непременно въ тази сесия да бѣде прокаранъ.

Министъръ Ц. Бобошевски: Преди да ме подканите за това съ Вашето питане, ние изработихме този законопроектъ още преди два месеца.

Х. Баралиевъ (с.д): Що се отнася до другитѣ искания на занаятчийтъ азъ не съмъ доволенъ отъ отговора на г. министра. По въпроса за кредита, дадениятъ 50.000.000 л. кредитъ далечъ не е достатъченъ за задоволяване нуждитѣ на занаятчийтъ.

Нѣкой отъ сговориститѣ: По този кредитъ още не е изчерпанъ.

Х. Баралиевъ (с.д): Това е, защото една малка частъ отъ занаятчийтъ сж удовлетворени, защото кредитътъ е даденъ само за кратъкъ срокъ и абсолютно невъзможно е да искате отъ единъ занаятчия за такъвъ кратъкъ срокъ да достави сурови материили и машини. Ето защо ние искаме да се даде на занаятчийтъ единъ заемъ по-дългосроченъ, съ по-изосни условия и безъ онѣзи формалности, съ които се обременяватъ занаятчийтъ.

Ние не искаме да правимъ политика отъ това, г. г. народни представители! Азъ направихъ туй питане, за да може да се чуе и вънъ отъ Народното събрание, че действително г. министърътъ на търговията и това Народно събрание ще станатъ отзвукъ на нуждитѣ на занаятчийтъ и че ще се направи онова, което тѣ искатъ и заслужаватъ.

Министъръ Ц. Бобошевски: Ние имаме наша политика и я извършваме.

Х. Баралиевъ (с.д): Сжко така и законопроектътъ за разсрочката трѣбва да бѣде внесенъ, защото и безъ това данъкътъ върху общия доходъ доста много тежне върху занаятчийтъ.

П. Петковъ (з): Г. председателю! Завчера вечерта г. министърътъ на вътрешнитѣ работи хвърли една страшна обидя срещу мене. Вчера искахъ думата, но пошеже г. министърътъ на вътрешнитѣ работи откъсствуваме, каза ми се, че тя ще ми се даде днесъ. Моля Ви да ми дадете думата за лично обяснение; това е мое право. Обидата е много голяма; каза се, че съмъ получавалъ пари отъ чужбина въ друга монета. Азъ имамъ право да отговори, защото мисля, че се засѣга честта на единъ народенъ представител по единъ невъзможенъ начинъ.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Вие отговорихте още тогава.

П. Петковъ (з): Азъ не съмъ отговорилъ. Азъ имамъ право да говоря по този въпросъ. Ако смѣтате, че единъ народенъ представител нѣма право да се защити, то е друго нѣщо. Азъ искамъ думата за лично обяснение. Това е мое право по правилника.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Г. Петковъ! Давамъ Ви думата само за петъ минути.

П. Петковъ (з): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Завчера вечерта, по поводъ на едно обикновено пререкание въ Народното събрание, г. министърътъ на вътрешнитѣ работи хвърли срещу мене едно страшно обвинение, че азъ — визираше и групата ми — съмъ получавалъ пари въ чужда монета отъ другаде, не въ долари, за което той хвърли упрекъ на комуниститѣ. Той добави, че се замисляла нѣкаква конспирация, че азъ съмъ билъ фигуриралъ като министър-председателъ и министъръ на външнитѣ работи и не знамъ какви още карнавалски измислици. (Смѣхъ всрѣдъ лѣвицата) По този въпросъ дължа да кажа следното. Не искамъ да занимавамъ Народното събрание съ моята личностъ, но азъ протестирамъ високо противъ едно такова обвинение. Има други упрѣки, които може да отпрати единъ министъръ къмъ народнитѣ представители, които сж и неговии колеги като народни представители, но безъ доказателства той не може да хвърли едно такова страшно обвинение спрямо единъ човекъ, който въ своята кратка политическа дейностъ ...

А. Сталийски (д.сг): Три пжти се е промѣнялъ!

П. Петковъ (з): ... не може да бѣде упрѣкванъ по такъвъ начинъ. Г. министърътъ трѣбва да знае, че по този начинъ не могатъ да се засѣгатъ и чуждитѣ дѣлжани, особено въ единъ моментъ твърде деликатенъ за отношенията между България и Сърбия. (Възражения отъ сговориститѣ)

Председателстващъ Н. Найденовъ: (Звъни)

П. Петковъ (з): Азъ ще напомня на г. министра и друго нѣщо — че съ държавата, за която е въпросъ, азъ съмъ се билъ и на Султанъ-тепе и на Дрънова-глава.

По въпроса за консолидациятъ ще кажа, че земеделската организация е една легална организация. На два пжти земеделската парламентарна група заявява, че ще действува само по легаленъ пжтъ, само чрезъ печата и чрезъ събрания ...

А. Сталийски (д.сг): Коля отъ земеделческитѣ групи?

П. Петковъ (з): Има една земеделска парламентарна група.

А. Сталийски (д.сг): Вие три заявления дадохте — за три групи.

П. Петковъ (з): Другитѣ сж отцепници и самъ Драгиевъ не ги призна.

Нашата организация не се занимава съ конспирации, и азъ твърдя съ честната си дума, че въ настоящия моментъ Земеделскиятъ съюзъ нѣма абсолютно никаква конспиративна организация и никакъвъ конспиративенъ комитетъ. Ние ще действуваме по легалния пжтъ — чрезъ събрания, които молимъ да ни се разрешатъ, чрезъ печата и чрезъ опази агитация, която позволяватъ конституцията и законитѣ на страната.

П. Палиевъ (д. сг): Г. министърът не Ви върва — тамъ е всичкият въпросъ.

П. Петковъ (з): Азъ твърдя нѣщо повече — и го твърдя съ всичката отговорност на думитѣ, които казвамъ — ако има нѣкой да конспирира въ настоящия моментъ, то е политиката на г. министра на вътрешнитѣ работи, която сега замисля единъ голѣмъ процесъ срещу насъ — и може-би ще поиска да си служи съ него за поставяне на нашата организация вънъ отъ законитѣ — и събира доказателства. Ще ви изложя факти. Нашъ другаръ отъ с. Златарница отива въ мината „Перникъ“, за да получи своята заплата, която не е получилъ. Той е хванатъ и битъ — просто обезобразенъ дойде въ София — и застава да подпише, че азъ и моятъ другаръ Минчо Дилиановъ сме го пратили въ мината, за да организира бойна група.

А. Сталийски (д. сг): Това лично обяснение за паритѣ ли е?

П. Петковъ (з): Съгласно правилника, имамъ право да говоря десетъ минути за лично обяснение, г. Сталийски.

А. Сталийски (д. сг): Да, но за паритѣ кажъ нѣщо. Нали за тѣхъ ще обяснявашъ?

Председателстващъ Н. Найденовъ: (Звъни) Моля, г. Сталийски.

П. Петковъ (з): Оставете ме да изнеса единъ фактъ, който е важенъ за политическия животъ въ България.

А. Сталийски (д. сг): Вие искахте думата само за лично обяснение.

П. Петковъ (з): Добре, ще се обясня.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Обяснете това, което трѣбва да обясните.

П. Петковъ (з): Азъ имамъ право да говоря само 10 минути. Нѣма да злоупотрѣбя. Ще ви прочета една бележка, която е получена отъ родителя на единъ задигнатъ човѣкъ, който сега се намира въ Сливница: (Чете) „Задигнатъ е на 11 т. м. петтъкъ, 10 ч. сутриньта, бившиятъ земледѣлски пароденъ представителъ Владимиръ Марковъ отъ органиитѣ на обществената безопасност“ . . .

Председателстващъ Н. Найденовъ: Моля, г. Петковъ!

П. Петковъ (з): Азъ имамъ право да говоря, г. председателю.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Направете питане и ще Ви се отговори, както се е отговорило на всички питанья.

П. Петковъ (з): Азъ искамъ да докажа кой конспирира. Ето доказателствата кой конспирира!

Д-ръ Й. Фаденхехтъ (с. д): Това не е личенъ въпросъ. Дайте лично обяснение за себе си.

П. Петковъ (з): Г. министърътъ ще ме опровергае. (Глътка).

Д-ръ Й. Фаденхехтъ (д. сг): Вие трѣбва за себе си да обяснявате, а не да слагате други въпроси. Направете питане.

П. Петковъ (з): Всичко това се отнася и за менъ.

Председателстващъ Н. Найденовъ: (Продължително звъни).

П. Петковъ (з): Това се отнася абсолютно за менъ. Всичко това, което ще чета, се отнася за менъ — какъ съ заставаши едружени земледѣлци, следъ като съ бити, да подписватъ, че азъ съмъ конспираторъ.

Председателстващъ Н. Найденовъ: (Звъни)

П. Петковъ (з): Това съ 40 души бити въ Сливница и, ако не върватъ, нося ви доказателства. (Показва документи отъ разваши дни).

Отъ сговориститѣ: Това по въпроса ли е?

П. Петковъ (з): Единъ запасенъ офицеръ, Асенъ Стоевъ, който се е билъ презъ войнитѣ, е битъ, за да подпише, че Петко Петковъ конспирира въ настоящия моментъ, че е замислялъ акция съ Сърбия.

Председателстващъ Н. Найденовъ: (Звъни)

П. Петковъ (з): Ето кой е конспираторъ! Азъ считамъ за дълъгъ да изоблича г. министъра на вътрешнитѣ работи.

Председателстващъ Н. Найденовъ: (Продължително звъни) Г. Петковъ! Ще Ви сваля отъ трибуната.

П. Петковъ (з): Въ нашата организация нѣма конспиратори, а конспираторитѣ стоятъ на зелената маса и тѣ готвятъ пертурбации въ България съ тѣхната пакостна и лоша политика.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Моля, г. г. квестори, сваляте оратора отъ трибуната. Това е скандалъ! (Квесторъ Х. Черневъ отива къмъ трибуната)

П. Петковъ (з): Това не е скандалъ, а е мое право да се защита.

Л. Илиевъ (з): (Къмъ председателстващия) Скандалъ е това, което Вие вършите.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Г. Петковъ! Азъ Ви дадохъ думата за лично обяснение, а не да повдигате други въпроси. Направете питане.

Има думата г. министърътъ на вътрешнитѣ работи.

Министъръ И. Русевъ: Г. л. народни представители! Азъ веднага трѣбва да почна да поправамъ думитѣ, които току що бѣха изказани. Азъ не поменахъ никакво име на нѣкой велика или на нѣкой друга държава и протестирамъ, че се намѣсва името на Сърбия. Сѣко така, когато азъ говорихъ за г. Петковъ, не говорихъ за земледѣлската парламентарна група и тя не е сочена. И нѣма, защо Вие, г. Петковъ, да се солидаризирате съ тѣхъ, защото тѣ вѣроятно не знаятъ какво вършите Вие.

Въ заключение потвърждавамъ, че Вие получавате пари въ друга монета, не въ долари — каква е, Вие знаете — и че се занимавате съ конспиративна дейностъ . . .

П. Петковъ (з): Вие кажете каква е. Дайте доказателства!

Министъръ И. Русевъ: . . . и че по този въпросъ сѣдѣтъ ще си каже думата, а не Вие или азъ.

П. Петковъ (з): На тази маса (Сочя министерската маса) съ стояли Петко Каравелковъ, Стефанъ Стамболовъ, Константинъ Стоиловъ и др., по нивой отъ тѣзи български държавници не съ си позволявали да хвърлятъ срещу единъ народенъ представителъ подобни обвинения, каквито си позволява единъ готованецъ министъръ, дошелъ съ превратъ на властъ.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Г. л. народни представители! Пристапваме къмъ първата точка отъ дневния редъ — първо четене на законопроекта за отпусане отъ Българската народна банка заемъ отъ 10,000,000 л., подъ гаранция на държавата на Българската централна кооперативна банка за изпълнение обезщетението на застраховачитѣ отъ градушка земледѣлци.

Моля г. секретрътъ да прочете законопроекта.

Секретаръ Н. Савовъ (д. сг): (Прочита изцѣло законопроекта, заедно съ мотивитѣ къмъ него — вж. приложение № 54, Т. I)

Председателстващъ Н. Найденовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Петко Дичевъ.

П. Дичевъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. л. народни представители! Законопроектътъ на г. министъра на финанситѣ да се отпусне на Централната кооперативна банка единъ заемъ, подъ гаранцията на държавата, отъ 10 милиона лева, за да може да се изпълнятъ обезщетенията на пострадалитѣ отъ градушка презъ 1923 г. до 80%, както имъ гарантира законътъ, ми дава поводъ да ви кажа само нѣколко думи по тоя въпросъ, съ надежда, че ще

дойде време, когато, по необходимост, ще се внесе специален законопроект за по-обща реформа в тая застраховка. Ще ви кажа, че законът за застраховане на земледелските произведения против градушка от 1911 г. е точно копие на баварския закон за тая цел, даже, ако щете, е запазена същата нумерация на членовете и същия текст, с различия в някои места, различия, които ни довеждат до резултата постоянно да се допълва недостигът от общия сбор на премият с държавна помощ.

Едно малко сравнение. В чл. 5 на нашия закон, който съответствува точно на чл. 5 от баварския закон, се приема положението, че не се позволява допълнителна премия в случай на необходимост да се допълвят обезщетенията на пострадалият от градушка; ако общият сбор на премият, плюс лихвитът от основния капитал, плюс една част от резервния фонд не достигнат да покрият обезщетенията на пострадалият, допълнителна премия не се взема. Туй същото е останало и в нашия закон. В чл. 8 е останало тоже еднako положение с това в баварския закон — че загубитът от градушка се оценяват от оценители, предварително подведени под клетва. В баварския закон стои положението, според което, ако пострадалият е недоволен от оценката, той има право на рекламация въз определят срок и се прави втора оценка; тая втора оценка е окончателна. Според нашия закон, ако пострадалият е недоволен от оценката, той има право да иска един арбитраж от надлежния отделик за застраховка против градобитнина при Централната кооперативна банка. В чл. 12 на нашия закон е казано, че държавата при уредяването на застраховката против градобитнина, внася 1.000.000 л. основен капитал и се предвижда ежегодна плащане на една субсидия. В баварския закон е предвидено, че държавата внася един милион марки основен капитал и с специален закон ще се определи кога осигурителното учреждение ще възвърне на държавата обратно тоя капитал. Различието е това, че според нашия закон държавата дава 1.000.000 л. на това учреждение безвъзвратно, а според баварския закон тѣ се дават в заем. В чл. 13 на баварския закон се предвижда ежегодна субсидия, която започва от една малка сума и, според таблицитѣ за приложението на закона, нараства постоянно. Тѣ също и нашият закон предвижда за тая застраховка ежегодна субсидия. Според справката, която ми дадоха в Централната кооперативна банка, тая субсидия, която е започнала от 300 хиляди лева в 1911 г., се е качила към 1½ милиона към 1917 г. По-нататък, г-да! В чл. 13 на баварския закон се казва, че за да се покрият загубитѣ, произтекли от градушка, паднала през надлежната година, се вземат средства от следнитѣ източници: взема се общият сбор на постижнитѣ премии; взема се държавната субсидия и надлежнитѣ лихви на другитѣ суми, но не от внесения основен капитал. Ако сборът от тия три източника не достигне, то, за да се плати до 80% от констатираната загуба, може да се вземе най-много четвъртината от резервния фонд; ако и след това получената сума не достигне да се покрият пълнитѣ загуби през годината, то тия загуби се намаляват, т. е. прави се процентно така наречената репартиция. Значи, баварският закон донуца да се покриват загубитѣ по-долу от 80%, когато всичкитѣ тия три източника не могат да покрият загубитѣ. Обратното е в нашия закон. В чл. 13 на нашия закон е казано, че загубитѣ се покриват с сбора от събранитѣ през годината премии, с цѣлата държавна субсидия, с лихвитѣ не от основния капитал и резервния фонд, а от другитѣ суми. Ако тая сума, като се спаднат административнитѣ разходи, не е достатъчна за изплащане поне 80% от обезщетението, взема се половината, 50%, от резервния фонд. Ако и това не стигне, то, за да се плати непременно 80% от констатиранитѣ загуби, отделиенето за застраховка против градушка има разрешение да прави заем от Земледелската банка в размѣр на недостига за доплащане до 80% и тоя заем не може да се повтори през следващитѣ години, докато не се погаси от излишъцитѣ, които се очакват да се появят. Съществено в цѣлия тоя въпрос е това, че баварският закон за застраховка против градобитнина, от който е копиран нашият такъв, позволява да се плати по-долу от 80%, а нашият закон задължава надлежното отделиение за застраховка, т. е. държавата, непременно да гарантира плащането на 80% от загубитѣ. И за да стане това — понеже загубитѣ

през 1923 г. сѣ констатирани на 16.120.732 л., срещу общъ сборъ от премии на 5.765.896 л. — иска се от Народното събрание да позволи на Народната банка да даде на Централната кооперативна банка заемъ, под гаранция на държавата, отъ 10.000.000 л., за да се плати разликата, която недостига, като се предвижда, че тоя заемъ ще се погасява чрезъ държавната субсидия, която се дава ежегодно на отделиенето за застраховка. Заслужава народното представителство да спре своето внимание върху следното: 10-тѣ милиона лева, за които и азъ ще гласувамъ по необходимостъ, ще се погасяватъ отъ бѣднатата държавна субсидия. Но ако работата се развива така, както досега — доброволно застраховане, т. е. да се застраховатъ тия, които желаятъ, при което общиятъ сборъ на премият не може да покрива загубитѣ и трѣбва да се прави заемъ, който ще се покрива отъ субсидията на държавата — то тѣзи ежегодни субсидии ще се ангажиратъ за известно време и ние не ще можемъ да знаемъ какъ ще се приключватъ упражненята за следващитѣ години. Защо е това? Първо, зауги, защото нашиятъ законъ е искалъ да се отклони отъ принципа на баварския законъ, а именно иска да гарантира плащането на 80% отъ загубитѣ и да не позволи по никакъвъ начинъ, отъ съображение да не се компрометира застраховката, да се плаща по-долу отъ 80% отъ загубата, т. е. да се гарантира плащането до 80%, и второ, защото, споредъ специалната таблица, нѣкои цифри отъ която ще ви прочета, ще видите, че застраховката не се развива добре. Така напр. презъ изтеклитѣ 13 години, презъ което време съществува тая застраховка, презъ последнитѣ 6 години общия сборъ на премият, плюсъ държавнитѣ субсидии и плюсъ лихвитѣ не отъ основния капитал, не е могаль да покрива загубитѣ и сѣ платени по малко отъ 100% разбира се с гаранция до 80%. Но за да се плати тая загуба до 80%, както забелѣзахъ преди малко, субсидията ежегодно е расла отъ 300.000 л., за да стигне до единъ и половина милионъ лева. Но става и друго в развитието на тая застраховка. До края на 1919 г. броятъ на застрахованитѣ сѣ известни колебали и расълъ, като е почналъ отъ 3.444 стопани презъ 1911 г., качилъ се е на 17.548 в 1912 г., на 25.026 в 1913 г., на 30.316 в 1914 г., на 35.552 в 1915 г., на 36.339 в 1916 г., на 38.765 в 1917 г., за да спадне изведнажъ в 1920 г. на 12.273 души и да се намали в 1923 г. само на 8.952 души селски стопани застраховани. И така излиза, че тия застраховани стопани сѣ дали презъ 1919 г. 4.805.292.50 л. премии, за да получатъ обезщетение 4.155.393.80 л. Значи отъ сбора на премият се е платила напълно цѣлата загуба и се е получилъ единъ остатъкъ. Презъ 1920 г., когато захваща почти катастрофалното намаление броя на застрахованитѣ, общиятъ сборъ на премият е билъ при 12.273 застраховани 3.082.258.70 л., тогава когато плащането обезщетение възлиза на 3.965.351.30 л. Тая разлика, която се явява, е покрита отъ държавната субсидия, плюсъ частъ отъ резервния фондъ и плюсъ частъ отъ лихвитѣ не отъ основния капитал. Презъ 1922 г. сѣ събрали премии отъ 7.713 души — 5.048.284.50 л., а е платено едно обезщетение отъ 6.029.895.80 л. Значи пакъ разликата е покрита отъ държавната субсидия плюсъ лихвитѣ не отъ основния капитал и частъ отъ резервния фондъ. Сега обезщетението е три пати по-голямо, отколкото е сборътъ на премият и затова се искатъ тия 10 милиона лева.

Застраховката е факултативна. В теорията по тоя въпросъ, разбира се, взѣтъ основа на маса статистически данни, се поддържа, че факултативната застраховка дава свобода на стопанитѣ да предвиждатъ, да съобразяватъ и да се застраховатъ за всички свои произведения или само за частъ отъ тѣхъ. Обаче факултативната застраховка съдържа въ себе си елемента на най-опасния рискъ, т. е. тая застраховка е рандеву на най-опасния рискъ, защото дохождатъ да се застраховатъ ония, които повече или по-малко сѣ забелѣзали, че по-често страдатъ. Дали това ще се потвърди отъ разволя на тая застраховка в България, че тукъ загубитѣ не могатъ да се покриватъ заради това, защото се застраховатъ малкѣ брой стопани, въ които рискътъ е по-голямъ, споредъ положението на землното имъ, ще се види по-нататъкъ. Обаче фактитѣ говорятъ, че общиятъ сборъ на премият не може да покрие загубитѣ. Понеже законътъ забранява да се събиратъ допълнителни премии отъ застрахованитѣ стопани, държавата трѣбва сега да допълва разликата сѣ единъ заемъ, който ще трѣбва да се погасява отъ държавната субсидия. Бихъ могълъ да кажа, че тая застраховка се развива не толкова сѣ огледъ на възможността на за-

страхованитѣ да покриятъ загубитѣ взаимно, колкото съ огледъ на вноската, която държавата е длъжна да дава. Въ този път на развитие, предвидането е, че тази застраховка ще претърпи крахъ, защото, щомъ се погледне ежегодно държавната субсидия за погашение на заеми, щомъ ежегодно общиятъ сборъ на премиятъ не стига да се покриватъ загубитѣ, ще трѣбва да се дава подъ 80%, па дори ще паднатъ обезщетенията и подъ 50% и най-после до унищожение, защото не ще могатъ да се покриватъ, щомъ се намали броятъ на застрахованитѣ. И по-рано, както и сега, въ мотивитѣ на това предложение се казва, че онѣзи пъкъ селски стопани въ България, които не сж били застраховани, но на които стихията е повредила, сж получили отъ държавата 80 милиона лева, за да може да имъ се дадатъ помощи и главно да бждатъ снабдени съ семена. Въ закона е казано, че държавата, съ въвеждането на тая застраховка, престава да опрощава данъци, престава да дава семена, както това е било въ миналитѣ години. Най-после миналата година тя се е видѣла принудена да отстъпи. Ето защо, когато по необходимостъ ще се даде възможностъ да се платятъ загубитѣ презъ 1923 г. съ единъ заемъ, азъ гледамъ на това средство, на тая мѣрка, като на нѣщо временно, като на единъ палиативъ при разрешението на този въпросъ. Спорниятъ въпросъ презъ миналитѣ години е билъ: факултативна или задължителна застраховка? И понеже задължителната застраховка, въведена въ 1896 г., не даде резултатъ, бързо се тегли заключението, че най-добре е да се създаде едно учреждение, което да приема доброволно застрахованитѣ, да оцени загубитѣ и отъ общия сборъ на премиятъ да покрие тѣзи загуби.

Защо, обаче, застраховката, въведена въ 1896 г. и унищожена въ 1903 г., не даде резултати? Като всѣка застраховка, застраховката противъ градобитнина има една основа, на която почива. Тази основа е рискътъ, размѣрътъ на загубитѣ. Врѣхнината, която се събирала отъ 1896 до 1903 г., бѣше само 5% върху поземелния данъкъ и даваше единъ сборъ само отъ 900 хиляди лева нѣкогашни, плюсъ 500 хиляди лева държавна субсидия и се образуваше градобитненъ фондъ, който нѣмаше възможностъ да покрива загуби даже до 8 милиона лева годишно. И за да се покриятъ тѣзи загуби, правѣше се репартиция, която достигаше дори до 15% срещу загубитѣ. Съ това застраховката по необходимостъ бѣше напълно компрометирана. Пресмѣтната премията върху поземелния данъкъ, а не върху застрахованата стойностъ отъ произведенията, задължителната застраховка даваше премия отъ 0-20 л. срещу 100 л. застраховани, т. е. равна премия за цѣлата страна, когато сега, при факултативната застраховка при Кооперативната банка, премията, изчислена въз основа на данни за тѣи наречения географически и културенъ рискъ, на данни, събрани презъ течение на всички тия години отъ по-рано или сега, се движи между 6 и 9 за зърненитѣ храни и достига до 22% за лозята. И въпрѣки това, тоя размѣръ на голѣми премии не може да покрие загубитѣ и става нужда да се допълватъ тѣ съ пари, давани отъ държавата. Кой знае, но азъ се съмнявамъ, дали единъ денъ тия 10 милиона лева нѣма да бждатъ предметъ на разискване, за да бждатъ простени отъ държавата, защото, за да се погасятъ, държавата трѣбва да дава субсидии.

Въпросътъ е, може ли да се следва и въ бждаще тоя начинъ на работа съ факултативната застраховка, която ужъ се покрива отъ сбора на премиятъ на застрахованитѣ, а фактически държавата носи отговорността да ги плаща? Съмнявамъ се, че това положение за дълго време ще може да се издържи. Понеже е невъможна една система на задължителна застраховка, базирана върху врѣхнинитѣ отъ поземелния налогъ, защото нѣма едно съответствие между размѣра на премията, фактическата загуба и стойността на произведенията, и понеже е невъможна една масова застраховка, дето всѣки стопанинъ трѣбва да сключи контрактъ съ учреждението, наготоварено да прави застраховка, да декларира това, което е застраховалъ, то азъ предлагихъ — като поддържамъ, че е необходимо да се разиска въ бждаще принципалниятъ въпросъ за задължителната застраховка противъ градобитнината, въ която застраховка да участвуватъ всички селски стопани, но да бжде тая опростотворена върху една по-друга основа за работа — предложихъ, когато се обсъждаше този въпросъ — за въвеждане на тая факултативна застраховка, следната система, която ще ви прочета — нѣколко реда е. Касае се до едно точно определено положение.

Факултативната застраховка има своята много добра страна — това е свободата на стопанитѣ. Но фактитъ гово-

рятъ, че тя не може да покрива загубитѣ. Системата на контрактитѣ, свързвани между застраховани и застрахователи, изисква маса работа, на която практически не може да се надвизва. И азъ предложихъ — и сега не съмъ напусналъ тая идея — една система за застраховката противъ градобитнина, основана върху статистиката. При тая система, която визира задължителното и доброволно по обиквена стойностъ осигуряване, нормалната премия, т. е. тая премия, която се получава отъ общия сборъ на застътитѣ пространства и тѣхната стойностъ, и отъ друга страна констатираниятъ загуби, се индивидуализира по общини, споредъ географическия рискъ, чрезъ едно процентно повишение. Подъ думата „географически рискъ“ ние разбираме всѣка една община презъ течение на единъ периодъ отъ време, отъ 10 или 20 години, колко пъти е пострадала отъ градушка, като споредъ това се създава едно автоматическо повишение на самата премия, която е нормална за цѣлата страна, споредъ размѣра на загубитѣ и на стойността на застрахованото произведение. По тоя начинъ всѣка община ще има своя специфична тарифа. Като се вземе отъ официалната земеделѣйска статистика пространството на всѣка културна група въ общината (културитѣ върху нивитѣ се групиратъ въ едно) и се помножи съ задължителния осигуренъ минимумъ за всички застъти пространства, ще се намѣри общата осигурена стойностъ, срещу която, като се постави премията на процентъ, намира се общия сборъ на премиятъ, който трѣбва да плати надлежната културна група. Всички култури, както е сега системата на застраховка, сж раздѣлени на деветъ, споредъ чувствителността имъ къмъ градушката. За най-чувствителни се взематъ лозята и овошията, а за най-малко чувствителни — тревитѣ. Този общъ сборъ на премиятъ се раздѣля на общото пространство на културната група, за да се опредѣли каква премия трѣбва да плати единъ декаръ отъ сѣщата група, т. е. да се достигне до едно репартиране върху пространството земя отъ декаръ. Агентитѣ по градобитнината пристѣпва къмъ съставянето на облагателнитѣ ведомости, въ които забелязва кой земеделѣецъ колко трѣбва да плати, споредъ пространството, което притежава отъ всѣка културна група. Споредъ тази система се избѣгва, както бѣше дебатираниятъ тогава въпросътъ, трикратното обявяване на стойността за зимнитѣ, пролѣтни и допълнителни носѣви. Цѣлата работа се свършва изведнѣжъ чрезъ този чисто и просто статистически методъ. И тогава, когато нѣкой отъ тѣзи по този начинъ застраховани стопани, задължително платилъ премиятъ репартирани върху пространство декаръ, върху тази база пострада, остава да се направи оценка на загубата. Но ако нѣкои отъ тѣзи селски стопани желаятъ да иматъ осигуровката не само съ единъ минимумъ, който учреждението приема на страхъ, но до единъ максимумъ, т. е. да застраховатъ онова, което очакватъ да получатъ, ако не бждатъ бити отъ градъ, тѣзи селски стопани, споредъ отдѣлнитѣ тарифи на общината, сж свободни вече да си сключатъ специаленъ договоръ между тѣхъ и самото застрахователно учреждение. И тази застраховка измѣстятъ напълно задължителната, и тѣ оставатъ застраховани по тѣи наречената обявена стойностъ, т. е. такава стойностъ, която е допустима за произведението, което може да се получи отъ земята. Защото, ако не се дойде до разрешаване на принципалния въпросъ за задължителната застраховка, а остане да си върви тѣи, както е днесъ, ще има едно недоразумение, че тази застраховка се нарича факултативна, когато фактически държавата чрезъ субсидия, чрезъ основенъ капиталъ, чрезъ заемъ като днешния, допълва общия сборъ на премиятъ, допълва ги отъ държавния ковчегъ, съ пари задължително събрани отъ цѣлото население. Тогава нѣма смисълъ да се казва, че имаме факултативна застраховка, когато държавата отъ събранитѣ данъци плаща загубитѣ. По тая причина, макаръ тая застраховка да е развита въ Бавария, макаръ и нашиятъ законъ да е като баварския, даже съ сѣщата нумерация, по моето мнение, този законъ не съответствува на нашиятъ условия, на нравитѣ на нашия народъ, който не иска да се застрахова, а въ случай че пострада, иска да му се опрости данъкътъ, да му се даде помощъ, да му се дадатъ семена. Малцина се застраховатъ. Броятъ на застрахованитѣ, споредъ моитѣ предвиджания, ще намалява — нѣма да се увеличава.

Р. Василевъ (д. ср): Т. е. народътъ е решилъ да ограби държавата си.

П. Дичевъ (д. ср): Така го възпитаваме; почакайте малко. — И сега се практикува задължително, затуй

се искат 10.000.000 л. отъ държавата. Погасяването ще става не отъ Кооперативната банка, ами отъ държавата, за която целъ тя ще предвижда субсидии. И това се казва факултативна застраховка, г-да! Гръшката е налице и тя трѣбва да се поправи.

Председателствуващъ Н. Найденовъ: Понеже нѣма другъ записанъ да говори по законопроекта, ще го полага на гласуване.

Моля ония г. г. народни представители, които приематъ на първо четене законопроекта за отпущане отъ Българската народна банка заемъ отъ 10.000.000 л., подъ гаранция на държавата, на Българската централна кооперативна банка за изплащане обезщетението на застрахованитѣ отъ градушка земледѣлци, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събраанието приема.

Ще пристѣпимъ къмъ разглеждане на втората точка отъ дневния редъ, а именно — трето четене на законопроекта за допълнение закона за гражданското сѣдопроизводство.

Моля г. секретаря да го прочете.

Секретарь Н. Савовъ (д. сг): (Прочита изцѣло законопроекта безъ измѣнение).

Председателствуващъ Н. Найденовъ: Моля ония г. г. народни представители, които приематъ на трето четене законопроекта за допълнение закона за гражданското сѣдопроизводство, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събраанието приема.

(Вж. приложение № 35, Т. II)

Приставаме къмъ третата точка отъ дневния редъ — трето четене на законопроекта за измѣнение чл. 22 отъ закона за уреждане недвижимата собственостъ въ новитѣ земи.

Моля г. секретаря да го прочете.

Секретарь Н. Савовъ (д. сг): (Прочита изцѣло законопроекта безъ измѣнение).

Председателствуващъ Н. Найденовъ: Моля ония г. г. народни представители, които приематъ на трето четене законопроекта за измѣнение чл. 22 отъ закона за уреждане недвижимата собственостъ въ новитѣ земи, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събраанието приема.

(Вж. приложение № 36, Т. II)

Приставаме къмъ разглеждане на четвъртата точка отъ дневния редъ — първо четене на законопроекта за цвѣта на гласоподавателнитѣ бюлетини въ изборитѣ за членове на окръжни съвети, на градски и селски общински съвети и училищни настоятелства.

Моля г. секретаря да го прочете.

Секретарь Н. Савовъ (д. сг): (Прочита изцѣло законопроекта, заедно съ мотивитѣ къмъ него — вж. приложение № 55, Т. I)

Председателствуващъ Н. Найденовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Хараламби Христовъ.

Х. Христовъ (с. д): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Отъ тази трибуна се направиха упръци, че се вписатъ не на време законоположения, съ които се губи времето на Камарата и не ѝ се дава възможностъ да се занимае съ по-важни въпроси, съ по-спешни въпроси и особено — съ бюджета. Имаше депутати, които изпаднаха и въ това комично положение, да се противопоставятъ на бързото разглеждане на законоположения, които тѣ сами вписатъ тукъ и по които тѣ сами взематъ думата. Така бѣше съ законодателното предложение за премѣстването на околийския центъръ отъ Ябланица въ Тетевенъ. Г. Кожухаровъ, който е единъ отъ вносителитѣ на тоя законопроектъ, се покачи на тази трибуна, за да протестира заедто се поставя на дневенъ редъ това предложение и заедто Народното събрание си губи времето съ такива не важни работи и не се дава възможностъ да се разгледатъ важнитѣ и спешни законопроекти.

Тоя законопроектъ, който днесъ се внася въ Камарата, пие сѣщо така смѣтаме, че не е навремененъ, не е спешенъ.

Министъръ И. Русевъ: Позволете да кажа две думи, г. Христовъ.

Председателствуващъ Н. Найденовъ: Има думата г. министъръ на вътрешнитѣ работи.

Министъръ И. Русевъ: Г. г. народни представители! Очевидно е, че тоя законопроектъ ще предизвика доста голѣми прения. Преди обаче да се почне разглеждането му, азъ имамъ да ви съобща следното. Предъ видъ липсата на време, за да се приложи законътъ — ако бѣде приетъ — за изборитѣ за окръжни съвети, може да се приеме, че законътъ ще се приложи само за изборитѣ за градски и селски общински съвети, а за изборитѣ за окръжнитѣ съвети да не се приложи. Ако прилагането на закона даде добри резултати, тогава може да се помисли дали ще трѣбва да се приложи и за изборитѣ за окръжни съвети. При тѣзи обяснения, за съкращение на времето, азъ бихъ молилъ, ако г. г. народнитѣ представители се съгласятъ, законопроектътъ да се приеме на първо четене, да се отнесе въ комисията и при второто му четене, понеже той не е много голѣмъ, да се откриятъ принципиалнитѣ дебати.

К. Пастуховъ (с. д): Това не може да стане. Снощи Ви нѣмаше. Защо не се съгласихте да се разиска нашето предложение за въстановяване на пропорцията, щомъ не е толкова бърза работата?

Министъръ И. Русевъ: Ако не сте съгласни, нѣма да вдигнете рѣка, г. Пастуховъ.

Председателствуващъ Н. Найденовъ: Има предложението отъ г. министра...

Х. Христовъ (с. д): Азъ искамъ да се изкажа и по предложението на г. министра. — Предложението на г. министра, законътъ да не се отнася за изборитѣ за окръжни съвети, а да се отнася за изборитѣ за градски и селски общински съвети, не намалява значението на законопроекта. А щомъ не намалява значението му, и понеже споредъ насъ този законопроектъ, тѣй както е внесенъ, има голѣмо значение, трѣбва да се разиска по него, да се развиятъ дебати по принципъ сега, защото съ тоя законопроектъ се отмѣняватъ съществени части отъ избирателния законъ, въ който се предвижда гласуванетоъ съ цвѣтни бюлетини. И понеже законопроектътъ е важенъ, понеже и това, което каза г. министърътъ — че той въ комисията ще се измѣни въ смисълъ да се отнася само за изборитѣ за градски и селски общински съвети — не умаловажава значението му, мене ми се струва, че не трѣбва да се прави предложение да не се разиска той по начало, а трѣбва да се остави сега свободно да се разиска по принципъ, да отиде въ комисията, и при второто му четене ще си кажемъ пакъ думата.

Н. Пждаревъ (д. сг): Въпросътъ е ясенъ: щомъ има групи, които сж по принципъ противъ законопроекта, тогава ще се разиска. То е ясно. Щомъ вие правите декларация, че сте по принципъ противъ законопроекта, ще се дебатира.

Председателствуващъ Н. Найденовъ: Азъ съмъ длъженъ да дамъ думата на тѣзи, които сж записани. Вие казвате, че сте противъ...

К. Пастуховъ (с. д): Не може да се решава този въпросъ съ болшинство, защото правилникътъ казва, че всѣки законъ минава на първо, второ и трето четене.

Н. Пждаревъ (д. сг): Нѣма да се поставя на гласуване този въпросъ.

К. Пастуховъ (с. д): Само ако всички групи въ Парламента се съгласятъ да не дебатиратъ, тогава може.

Н. Пждаревъ (д. сг): Тѣй е.

Председателствуващъ Н. Найденовъ: Съгласенъ съмъ съ Васъ. Но азъ бихъ молилъ да се съгласите да не се дебатира сега, предъ видъ на туй, че при второто четене ще се даде възможностъ да се разиска и по принципъ.

К. Пастуховъ (с. д): Ние ще искаме да ви убедимъ да оттеглите законопроекта.

Х. Христовъ (с. д): Ако приемахме законопроекта по принципъ, тогава мислехме да се съгласимъ.

Председателствуващъ Н. Найденовъ: Продължавайте, г. Хараламби Христовъ.

Х. Христовъ (с. д.): Заявлението, което направил г. министърът на вътрешните работи, че законопроекта въ комисията може да се измени, че той може да засегне само изборитъ за градскитъ и селскитъ съвети, а не и за окръжнитъ съвети, явно говори, че и г. министърът на вътрешните работи смъта, какво този законопроектъ е преждевремененъ — иначе той нѣмаше да направи туй заявление тукъ, въ Камарата.

Съ какви мотиви излиза г. министърът на вътрешните работи, за да иска отъ Камарата да му гласува този законопроектъ? Мотивитъ сж следнитъ — че окръжнитъ съвети и общинскитъ съвети сж учреждения почти изключително съ стопанско, благоустройствено и културно назначение и че въ тия учреждения трѣвало да се избиратъ не хора по партии, а трѣвало да се избиратъ най-добритъ, най-способнитъ, най-деятелнитъ хора, които да се споразумѣватъ, да не ставатъ спорове въ окръжнитъ и общински съвети, въ училищнитъ настоятелства и т. н. Ние смѣтаме, че тѣзи мотиви сж несъстоятелни. Ще взема за примѣръ окръжния съветъ, макаръ г. министърът да казва, че въ комисията законопроектътъ може да се измени. Окръжниятъ съветъ не е нѣщо много различно отъ това, което е Камарата; и тамъ се наредба бюджетъ, който е основата на цѣлата политика на окръжния съветъ; и окръжниятъ съветъ се занимава съ стопански, културни и т. н. задачи, съ каквито се занимава и Камарата; и тамъ има нужда отъ представителство на партиитъ, а не отъ представителство на най-добритъ, на най-способнитъ и на не знаещи какви още граждани на тази страна, защото може да има способни, може да има добри представители на една или друга партия, но въ окръжния съветъ, както и въ Камарата, вие виждате, че се защитаватъ интереситъ на обществени групи. Не може единъ представителъ напр. на Народната партия, да билъ той и най-добритъ, да не защитава интереситъ на оная обществена група, която неговата партия представлява. Това е въ Камарата, това е въ окръжния съветъ, още повече, бихъ казалъ, това е въ общината, където почти непосредствено се законодателствува и законодателството се изпълнява предъ лицето на самитъ общини: нормиране ценитъ на продуктитъ, отдаване на известни предприятия отъ общината и т. н. И тамъ се засѣгатъ интереси, и тамъ се защитаватъ интереси, следователно, и въ общинитъ трѣва да се представляватъ партиитъ, а не най-добритъ, най-деятелнитъ хора, безъ разлика отъ каква партия ще бъдатъ тѣ. Следователно, абсолютно несъстоятеленъ е този мотивъ, който е изнесенъ въ законопроектъ, за да се иска изменението на избирателния законъ, като се премахне цвѣтътъ на бюлетинитъ.

Г. г. народни представители! Защо е въведенъ цвѣтътъ на бюлетинитъ? За да се опредѣлятъ по-ясно и по-точно партиитъ, за да може избирателтъ, който е неграмотенъ, да знае отъ цвѣта за коя партия ще гласува. Това е едно голѣмо улеснение на самитъ избиратели. Въ много страни намиратъ различни начини, за да улеснятъ избирателитъ, особено ония, които сж полуграмотни и които могатъ да бъдатъ заблудени отъ нѣкои агитатори презъ време на изборитъ. Нейде се гласува съ топки, бѣли и червени, а тукъ, въ България, е въведенъ единъ законъ, въ който е предвидено гласуване съ цвѣтни бюлетини — едно много хубаво нѣщо, едно прекрасно нѣщо, едно улеснение за избирателя, за да не бжде заблуждаванъ: знае се, че когато единъ човѣкъ иска да гласува за една партия и знае нейния цвѣтъ, той не може да бжде заблуденъ — иначе, само съ бѣла бюлетина би могълъ лесно да бжде заблуденъ, за да гласува не за онази партия, не за онѣзи лица, не за онѣзи хора, които смѣта той, че трѣва да бъдатъ изпратени въ общинския съветъ или въ окръжния съветъ или въ училищното настоятелство, за да защитятъ интереситъ на тази или онази обществена група.

(Председателското мѣсто се заема отъ председателя)

Ето защо ние смѣтаме, че законътъ въ това негово състояние за цвѣта на бюлетинитъ не трѣва да се измени по никои начинъ. Цвѣтнитъ бюлетини сж една по-напреднала мѣрка, за да се улесни избирателтъ въ гласуването. Другиятъ мотивъ, че трѣва да се избиратъ хора безразлично отъ коя партия сж, сжщо нѣма нѣкакво значение.

Но интересно е, г. г. народни представители, друго едно обстоятелство. Поднася ни се единъ законопроектъ за разглеждане и гласуване въ надвечерното на изборитъ. Само за това, по този поводъ, правителството не би трѣвало да внася такъвъ единъ законопроектъ. Утре,

дето се казва, ще ставатъ избори — днесъ г. министърът на вътрешните работи, представляващъ правителството, ни внася законопроектъ за изменението на закона за изборитъ. И всѣки е въ правото си да търси вече други мотиви за изменението на закона за изборитъ, а не тѣзи, които сж поставени въ този законопроектъ. Явно е, че днешното правителство, собствено Демократическиятъ сговоръ, се съмнява въ резултатитъ на изборитъ, явно е, че за Демократическия сговоръ е по-удобно всички бюлетини да бъдатъ бѣли и да нѣма червени, да нѣма розови, да нѣма оранжеви и въ деня на избора да се обяви, че всички бюлетини сж бѣли, че всички сж добри българи, всички сж деятелни хора, всички ще се споразумѣятъ въ общинитъ и т. н. — мотивъ защитъ съ много бѣли конци, които се виждатъ отъ километъръ. Явно е партизанството, което се вмѣква съ това законоположение, като се излиза не отъ общи нужди, не отъ интересъ на народа, не отъ интересъ на избирателитъ, а като се изхожда отъ положението, въ което се намира днесъ Сговорътъ — едно незаздрано положение, едно положение, при което се държатъ тѣзи и онѣзи групи отъ Сговора, едно положение, при което на Сговора му е неудобно да излѣзе съ цвѣтна бюлетина, и затова се мъчи да излѣзе съ бѣла бюлетина. Щомъ това е така, и щомъ едно такова законоположение най-малко ще предизвика такива подозрения, бива ли да се законодателствува по такъвъ начинъ и въ надвечерното на изборитъ да ни се внася новъ законопроектъ за изменението на избирателния законъ отъ относително цвѣта на бюлетинитъ? Ако правителството смѣта, че трѣва да се измени цвѣтътъ на бюлетинитъ, че това е една добра реформа, заповѣдайте, г-да, следъ изборитъ внесете този законопроектъ, дайте възможностъ да се разясва той, направете го обществено достояние, да го знаатъ и избирателитъ, пъкъ да чуе и тѣхното мнение, а не както се прави у насъ: внася се законопроектътъ веднага тукъ, утре става законъ и избирателитъ сж въ чудо: вчера гласуваха съ червени, съ оранжеви и др. бюлетини, а днесъ веднага ще ги карате да гласуватъ само съ бѣли бюлетини. Тоя начинъ на законодателствуване не е добъръ, тоя начинъ на законодателствуване, ще ми позволите да кажа, е дружбански начинъ на законодателствуване: виждатъ, че не имъ върви, виждатъ, че сж въ опасност, нѣма за тѣхъ време много да мислятъ върху това, веднага внасятъ ново законоположение въ Камарата, което става законъ.

Ц. Бръшляновъ (д. ст.): Ако това бѣше съображенното, щѣхме да го направимъ за окръжнитъ избори.

Х. Христовъ (с. д.): Ето защо би трѣвало по тѣзи съображения, ако не по други, да се оттегли този законопроектъ, и ако смѣтате, че е необходимъ, ако правителството смѣта, че това е една крачка напредъ въ законодателството на България и въ активна на правителството, нека следъ изборитъ прокара единъ такъвъ законопроектъ. Но сега, въ предвечерното на изборитъ, за честта на самата Камара, това не трѣва да се прави.

Знаемъ какъ се законодателствува въ други страни. Знаете, че въ Швейцария даже важнитъ законопроекти най-напредъ се публикуватъ, дава се възможностъ на населението да се произнесе. Референдумътъ тамъ се практикува; разбира се, не тѣй, както се практикува въ България, и той не е тѣй лошъ, както по едно време бѣхъ чулъ отъ тази трибуна да говорятъ народни представители, защото референдумътъ, когато се прилага тѣй, както трѣва да се прилага, той е отлично нѣщо, нѣма друго по-добро средство за допитване до народа.

П. Стайновъ (д. ст.): Консервативно средство е.

Х. Христовъ (с. д.): Тогава, когато се прилага тѣй, както го прилагаше дружбанскиятъ режимъ, вмѣсто да изпине вежди, може да извади очи. Та думата ми е, че тоя законопроектъ, при тѣзи мотиви, съ които той се внася тукъ, правителството трѣва да го оттегли.

Но тукъ, въ Камарата, е внесенъ и другъ единъ законопроектъ — законопроектътъ за отмиъване избирателния законъ, който ни създаде Стамболийски, за да печели изборитъ, и да се повърне къмъ стария законъ за пропорцията.

П. Стайновъ (д. ст.): Той е народняшки, оставете го!

Х. Христовъ (с. д.): Той е народняшки, и понеже народнящината днесъ е въ центъра на Сговора, трѣва да го приеме цѣлитъ Сговоръ.

П. Стайновъ (д. сг): И цвѣтътъ е народняшки.

Х. Христовъ (с. д): Но интересно е, че днесъ и народняшкятъ законъ, който между другитѣ е единъ добъръ законъ, не се приема и отъ народняцитѣ.

К. Пастуховъ (с. д): Той не е народняшки; той бѣше вписанъ въ първата платформа на опозиционния блокъ по искането на демократичнитѣ течения и е внесенъ въ Камарата отъ покойния министъръ Александъръ Людскановъ.

Х. Христовъ (с. д): Значи повече е на прогресиститѣ, отколкото на народняцитѣ, но ние приемаме, че е на народняцитѣ.

П. Стайновъ (д. сг): Приемаме!

Х. Христовъ (с. д): Нѣколко пѣти тукъ се правятъ предложения да се постави на дневенъ редъ този законопроектъ, обаче, нито г. председателятъ посрѣща добре тѣзи предложения, нито Сговорътъ, нито сърцето на тоя Сговоръ тукъ, народняцитѣ, искатъ да се постави на дневенъ редъ това законодателно предложение за измѣнение на избирателния законъ.

П. Стайновъ (д. сг): За сегашнитѣ избори тази реформа нѣма абсолютно никакво значение — да го знаете хубаво.

Х. Христовъ (с. д): Ще му дойде времето, но страхуваме се да не би да не му дойде времето, защото и на г. Стамболийски, когато измѣняваше закона за изборитѣ, му казаха, че тѣзи камъни могатъ да паднатъ по неговата глава. Може би на Сговора и на правителството сега му е удобно при тоя законъ на Стамболийски да прави изборитѣ, но властта не е вѣчна, утре може да станатъ нѣкои промѣни и тогава, може би, и Сговорътъ да се кае, както сега дружбашитѣ се каятъ, дето промѣнниха избирателния законъ и не успѣха следъ туй да го измѣнятъ на нова смѣтка, за да влѣзатъ въ Камарата въ по-голямо число, отколкото ги виждате сега. (Възражения отъ сговориститѣ)

А. Милковски (д. сг): Времето не позволява това.

Х. Христовъ (с. д): Затова, ако правителството смѣташе да прави такава една реформа, трѣбваше да я внесе, да я прибави, ако обича, къмъ оня законопроектъ, който ние внесохме въ Камарата, за поврщане къмъ старата избирателна система. Но когато правителството действува така, може би то има интересъ партизански, политически, за да може да спечели изборитѣ, които ще ставатъ сега, или, въ случай че не може да ги спечели, нѣкакъ си да не се направи впечатление, че правителството остава въ малцинство — може би, казвамъ, тѣзи съображения го каратъ именно да внася разрушение на пропорцията, на този хубавъ законъ, който ние смѣтате да възстановявате. Това е рушение, касане отъ този добъръ законъ.

Г-да! Днешната Камера и днешното правителство трѣбва да не се страхуватъ толкостъ много отъ резултатитѣ въ изборитѣ и да не държатъ на всѣка цена да печелятъ изборитѣ и да внасятъ законоположения съ тази целъ, защото, ако по този пѣтъ вървимъ, съмнително е, дали България ще се справи. Защото и днесъ виждаме, че ония, които сѫ на властъ, смѣтатъ като че ли на всѣка цена, иматъ ли или не довѣрието на народъ и на избирателни, да държатъ за властта. Даже по едно време имаше и заплашване, че ако нѣматъ достатъчно довѣрие или пѣкъ ако станатъ особени събития въ страната, може да се отиде и до нѣкаква диктатура.

Министъръ Я. Стоенчевъ: Отъ кого е туй заплашване?

Х. Христовъ (с. д): Има го въ изявленията на г. министъръ Вълковъ.

Министъръ Я. Стоенчевъ: Къде?

Х. Христовъ (с. д): Четохме ги въ вестницитѣ на правителството.

Министъръ Я. Стоенчевъ: Това не е почтено. Никъде не е казано диктатура. Не е почтено Вие да казвате диктатура, когато туй не е казано и не е мислено. Можете да си правите, колкото обичате, демагогия, но тукъ, ако сте почтенъ човѣкъ, нѣмате право да казвате работи, които не сѫ нито помисловани, нито казани. Внимавайте!

Х. Христовъ (с. д): Въ тѣзи изявления ясно личи, че може да се отиде и до диктатура.

Министъръ Я. Стоенчевъ: Азъ Ви смѣтамъ за много порядѣченъ и Ви много уважавамъ, за да мисля, че и Вие можете да правите това.

Х. Христовъ (с. д): Азъ говоря за онова, което е изнесено като изявления на единъ министъръ.

Министъръ Я. Стоенчевъ: Съжалявамъ, че г. Вълковъ не е тукъ, за да Ви опровергае и той.

Х. Христовъ (с. д): И тълкуванията на тия изявления бѣха много ясни. Въ самитѣ редове, а не между редоветѣ, прозираше много ясно, че при известни събития въ страната, можемъ да дойдемъ и до по-другъ режимъ отъ тоя, който имаме днесъ.

Министъръ Я. Стоенчевъ: Има изявления на г. министъръ, че не е казалъ това. Можете да бждете спокоенъ.

Х. Христовъ (с. д): Ще се радваме тогава. Но всичко това, което се върши днесъ, г. министре и г. г. народни представители, туй измѣнение на избирателния законъ, туй премахване на цвѣтоветѣ, този списѣкъ, който разнасяте да се подписватъ, за да видите колко депутати имате — какво говори всичко това?

П. Стайновъ (д. сг): То е диктатура!

Х. Христовъ (с. д): Драго ни е, приятно ни е да констатираме тоя фактъ, който днесъ г. министърътъ каза, че той е уволнилъ единъ околийски началникъ, който си е позволилъ да разтури едно събрание или е направилъ опитъ да го разтури. Ние желаемъ въ тоя пѣтъ да се върви, въ тоя пѣтъ правителството би заздравило властта си. Но ние виждаме, че това е единиченъ случай на премахване органъ на властта, който е превинилъ своята властъ и своето право.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Нѣма другъ случай околийски началникъ да се е намѣсвалъ въ събрание.

Х. Христовъ (с. д): А преследванията, осуетяванията на събранията ставатъ вече система въ страната и това иде да ни покаже, че партията, която е на властъ, като не може чрезъ своето законодателство да спечели влияние въ страната, мѣчи се по старитѣ пѣтица да спечели влияние. Тоя законопроектъ ние го намбраме за партизански.

Нѣкой отъ социалдемократитѣ: И много даже.

(Председателското мѣсто се заема отъ подпредседателя Н. Найденовъ)

Х. Христовъ (с. д): И понеже той е партизански, тѣзи мотиви, които сѫ изложени къмъ него, нѣматъ никакво значение; мотивитѣ сѫ други, не сѫ тѣзи и ние ви посочихме кои сѫ тѣ. И понеже това е така, ние апелираме къмъ народното представителство да отхвърли тоя законопроектъ, да го остави за по-нататъкъ, или да пожелае най-после да се свърже съ законопроекта за отмѣнение избирателния законъ на Стамболийски, съ който се иска поврщане на пропорцията. И ако трѣбва въ избирателния законъ да се направятъ нѣкои поправки, които правителството или народното представителство, болшинството на Камарата, намѣри за необходими, да се направятъ тѣзи поправки съ законопроекта за премахване избирателния законъ на Стамболийски.

Понеже ние виждаме, че тоя законопроектъ не дава нѣщо съществено на избирателя, не улеснява неговата задача свободно, но съвестъ да каже своята воля, а напротивъ, ще му попречи, за това ние ще гласуваме противъ законопроекта. (Ръкоплѣскания отъ социалдемократитѣ)

Председателстваващъ Н. Найденовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Цоню Бръшляновъ.

Ц. Бръшляновъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Първото възражение, което се прави на законопроекта и което изглежда, че е единственото, което прави впечатление, е това: „Защо тѣмо сега, когато следъ 2—3 недѣли ще има избори, искате да прокарате една изборна реформа?“

П. Миновъ (з): Когато става завърка на листитѣ, тогава се внася.

Ц. Бръшляновъ (д. сг): Моля, моля, имайте търпение.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Недейте прекъсва.

Ц. Бръшляновъ (д. сг): Г. г. народни представители! Именно затова трѣбва да се прокара тази реформа, защото наближаватъ изборитѣ за селско-общински съвети. Защо вие, г. г. широки социалисти, толкова настоявате да сложимъ на дневенъ редъ законопроекта за възстановяване на старата пропорция . . .

Н. Бозвелиевъ (с. д): Защото сж свързани избирателитѣ съ нея.

Ц. Бръшляновъ (д. сг): Имайте малко търпение. — . . . тъкмо сега, когато има избори? Не би ли ви направилъ всѣки едно такова възразение? Въпросътъ е, нужна ли е тази реформа, полезна ли е, и ако е полезна, именно защото има да се приложи при едни скорошни избори, затуй тя трѣбва да се осъществи. Какъвъ смисълъ има, г-да, да прокараме една хубава, макаръ и малка реформа, въ избирателния законъ, за да я приложимъ следъ две или три години, когато ще има селски или градски общински избори?

Вие ни докажете, че реформата е противоконституционна, . . .

М. Донсузовъ (с. д): То е валъ патентъ.

Ц. Бръшляновъ (с. д): . . . че тя е пакостна, че тя е неразумна, и тогава не само азъ, но, увѣренъ съмъ, всички ние ще вдигнемъ ръка противъ нея.

Н. Бозвелиевъ (с. д): То е нарушение и отрицание на принципа на пропорцията.

Ц. Бръшляновъ (д. сг): Ние ви чухме, г. г. широки социалисти. Азъ ще ви кажа само едно: . . .

Н. Бозвелиевъ (с. д): И ако Вие сте авторъ на този законопроектъ — съжалявамъ.

Ц. Бръшляновъ (д. сг): . . . днесъ тази реформа е много по-необходима, отколкото въвеждането на широката едновременна пропорция за селскитѣ и окръжнитѣ избори, защото тъй, както е осакатена пропорцията отъ Стамбулски, почти не засѣга селскитѣ и окръжни избори, а засѣга главно депутатскитѣ избори.

За да бъдемъ наясно, азъ, доколкото познавамъ възгледитѣ на правителството, мога да ви увѣря, васъ, г-да, които толкова много настоявате да се сложи на дневенъ редъ законопроекта за възстановяване пропорцията, че въ идеитѣ на правителството и на партията, на която то се връща, е да бъде възстановена пропорцията, . . .

А. Христовъ (д. сг): И подобрена.

Ц. Бръшляновъ (д. сг): . . . която се създаде като едно начало, като единъ опитъ при демократическия режимъ и която се разшири и се приложи за всички избори при управлението на Народната и Прогресивната партии въ 1912 г. Но, г-да, когато ще се разрешава въпросътъ да се повърнемъ къмъ тази пропорция, позволете да има достатъчно време да се обсъди какви промѣни могатъ да станатъ въ нея за подобрението ѝ.

Нѣкои отъ социалдемократитѣ: О-хо!

Ц. Бръшляновъ (д. сг): Защото ние, народняцитѣ и цанковиститѣ, които сме автори на тази система — а три четвърти отъ представителитѣ на днешния Демократически сговоръ сж хора на тѣзи две бивши партии — сме гаранция, . . .

(Пререкания между Петко Търпановъ (с. д) и Минчо Дилановъ (з) и Николай Петрини (з))

Председателстващъ Н. Найденовъ: Моля, тишина, г-да!

Ц. Бръшляновъ (д. сг): Г-да! Минавамъ този въпросъ, макаръ да съмъ увѣренъ, че тая моя декларация може би

не ви задоволява, защото най-сетне такава декларация би трѣбвало да се направи отъ по-меродавенъ факторъ, и азъ се надѣвамъ, че правителството ще намѣри случай да направи тази декларация. А че реформата, тъй както бѣше въ 1912 г., даже подобрена, ще бъде възстановена, нека ви служи за гаранция, както ви казахъ, това, че тритѣ четвърти, отъ тѣзи тукъ представители, които сж отъ Демократическия сговоръ, сж хора на тия две бивши партии, които безъ никакво насилие и безъ никаква борба отъ никого, доброволно, отъ високо съзнание за нейната нужда, я създадоха преди десетъ години.

С. Никифоровъ (д. сг): Земледѣлицитѣ нѣматъ думата по тази работа.

Ц. Бръшляновъ (д. сг): Г-да! Не възразение, а по-скоро едно оскръбление иска да се хвърли върху правителството като се казва: „Защо вие сега внасяте реформа въ избирателния законъ? Очевидно вие се боите отъ предстоящитѣ избори“. Защо да се боимъ?

К. Славовъ (с. д): Защото нѣмате довѣрнето на народа — затова.

Министъръ Я. Стоенчевъ: А вие го имате!

Ц. Бръшляновъ (д. сг): Народътъ си каза думата, и ако сега произведемъ депутатски избори, азъ се съмнявамъ дали ти, който ми възразявашъ, ще влѣзешъ тукъ при най-свободни избори.

Х. Христовъ (с. д): А Вие сигурни ли сте, че ще влѣзете?

Ц. Бръшляновъ (д. сг): Да, сигуренъ съмъ сто на сто. Тамъ да не се съмнявате. Г-да! Ето декларацията на г. министра на вътрешнитѣ работи: предъ видъ на това, че окръжнитѣ избори сж твърде приближили, че тази хубава целъ, която се гони съ промѣната, не може да се постигне. . .

П. Търпановъ (с. д): Сговорътъ вие не можахте да го направите; сега се мъчите чрезъ този законъ да го направите за опитъ въ общинитѣ.

Ц. Бръшляновъ (д. сг): Моля, моля! Когато се изкажа, ще видите, че правителството нѣма такива задни мисли. . . . окръжнитѣ избори ще станатъ при сегашната система. Следователно при окръжнитѣ избори ще има партийни листи, ще има и цвѣтни бюлетени — нищо не се промѣни. На 4 май ние съ не по-малко куражъ отъ васъ ще се явимъ предъ народа и ще искаме да гласува за нашитѣ кандидати, и сме увѣрени, че ако успѣемъ да поставимъ добри кандидати, нашитѣ листи ще иматъ грамаденъ успѣхъ, защото ще иматъ и обаянието на властта. Ако нашитѣ мѣстни приятели поставятъ недостатъчно популярни и добри хора, нашитѣ листи на много мѣста могатъ да пропадатъ, въпрѣки обаянието на властта — въ това да бъдете сигурни.

П. Петковъ (з): Съ какъвъ цвѣтъ ще излѣзете?

Ц. Бръшляновъ (д. сг): Не съмъ дошелъ до тамъ.

П. Петковъ (з): Радикалитѣ си взеха цвѣта.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Моля Ви се, г. Петковъ, не прекъсвайте.

Ц. Бръшляновъ (д. сг): И така, г. г. народни представители, да се не говори за страхъ отъ изборитѣ. Доказателство за туй, че ние не правимъ тая реформа, за да прикриемъ нѣкакво евентуално поражение, което е само въ главитѣ на нѣколцина тукъ отъ лѣво, е туй, че ние пристъпваме да правимъ окръжнитѣ избори безъ никаква промѣна на избирателния законъ.

Какво се иска, следователно? Нека да ни бъде ясно, за да знаемъ, въ края на крайщата значението и размѣра на слова, което решаваме. Искане се само следното: въ изборитѣ за общински съвети — градски и селски — . . .

Д-ръ Й. Фаденхехтъ и Т. Влайковъ (д. сг): Даже само за селски.

Ц. Бръшляновъ (д. сг): . . . занаяд предъ бюлетинитѣ да бждатъ бѣли, еднообразни, да не бждатъ съ партийнитѣ цвѣтове — само това се иска. Азъ искамъ да бждемъ наясно, да се знае точно какво се иска. Това се иска отъ внесеня законопроектъ на правителството, така както е коригиранъ отъ декларацията на г. министра на вътрешнитѣ работи. Какво се цели съ това искане? Вие твърдите, че ние целимъ да прикриемъ нѣкакъвъ евентуаленъ неуспѣхъ. Най-сетне свободни сте така да си обяснявате, но мотивитѣ, които за всеки единъ шо-годе добросъвестенъ човѣкъ ще бждатъ достатъчни, ако не убедителни, то поне понятни, сж следнитѣ. Общината, г-да, българската община, която е ядката на нашия политически животъ, е болна, не ще и дума, отъ много недѣзи, но една отъ причинитѣ за тѣзи недѣзи е голѣмото партизанство, което се внесе въ общината по поводъ избирането на лицата въ това самоуправително тѣло.

Х. Баралиевъ (с. д): Сега ли го разбрахте?

Ц. Бръшляновъ (д. сг): Това малко или много сме го разбрали, но днесъ сме единодушни да туримъ край на една практика, която е пакостна за България.

К. Бозвелиевъ (с. д): Просто негърпимо!

Председателстващъ Н. Найденовъ: Г. Бозвелиевъ! Другъ пътъ не сте преживявали като сега.

Ц. Бръшляновъ (д. сг): Благодарение на тѣзи китайски стени, които сжществуватъ между партитѣ, борбитѣ при общинскитѣ избори сж се ожесточавали до крайностъ и по-късно сж правили невъзможни споразумѣнията на избраницитѣ на разнитѣ партии вътре въ общината. Вие сте свидетели на много случаи, когато изборитѣ, станали при едно голѣмо партийно ожесточение и партизанско озлобление, даватъ единъ резултатъ, който прави общинскитѣ съвети почти нежизнеспособни. Избрани въ една страшна, едва ли не животинска борба, между тѣхъ вие имате 5 или 6 души отъ едната страна, 5 или 6 души отъ другата страна и трѣбва да се правятъ или срамни компромиси, за да се спечели единъ гласъ отъ общинския съветъ, или пъкъ този общински съветъ да крета, да не върши нищо, за да стане нужда да бжде разтуренъ и да се правятъ нови избори.

К. Бозвелиевъ (с. д): (Възразява нѣщо)

Ц. Бръшляновъ (д. сг): Вие разберете нашата целъ и ако мислите, че това средство е недостатъчно, покажете ни, г. Бозвелиевъ, още едно средство и ние ще го възприемемъ. Но днесъ за днесъ ние намираме въ това едно отъ средствата, за да постигнемъ тази добра целъ.

М. Донсузовъ (с. д): И сега ставатъ комбинации.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Г. Донсузовъ! Доста записани има отъ вашата група. Недейте прекъсва, ще имъ се даде думата и ще говорятъ.

Ц. Бръшляновъ (д. сг): Това, което искаме да сторимъ, а именно да се внесе едно омиротворение въ партийнитѣ, въ груповитѣ борби по поводъ селскитѣ и градски избори, напълно хармонира, г-да, съ основната идея на партията, която крѣпи днешното правителство — Демократическия сговоръ. Ние желяемъ въ тази ядка на нашия политически животъ — общината — да видимъ гражданството отъ села и градове да се отърви колкото може поне отъ партийното озлобление и съ задружни усилия да заработи за благоденствието на населенитѣ мѣста. Това не може да стане докогато партизанското озлобление е въ тия размѣри, въ които е у насъ. И една отъ причинитѣ за това озлобление, г-да, сме ние всички — партитѣ — като почнете отъ най-лѣво и свършите съ най-дѣсно. Ние искаме отъ резултата на единъ общински изборъ, често пѣти даже отъ резултата на единъ изборъ за епитропи на черкова постоянно да видимъ доказателства за силата на нашата партия или за слабостта на другитѣ партии. И много пѣти хора, които иначе биха могли твърде добре да си сътрудничатъ, поради това озлобление не могатъ да си подадатъ даже ръка за обща работа. Ето една грижа, която ни е накарала да се замислимъ, по какъвъ начинъ да омиротворимъ партийнитѣ страсти, най-малко да не създаваме накуствено пар-

тизанско озлобление въ селата и градоветѣ по поводъ на общинскитѣ избори. И ние намираме този начинъ въ премахването на партийнитѣ цвѣтове, които често пѣти довеждатъ нѣкои дори до фанатичностъ, които много пѣти пречатъ на коалицитѣ, защото често една партия е готова да стъднични на други въ едни избори, но много пѣти спорятъ съ кой цвѣтъ да бждатъ бюлетинитѣ и по-пречвалъ на такива добри и благородни намѣрения. А когато цвѣтътъ е единъ, когато цвѣтътъ е бѣлъ, много коалиции за селски и градски общински избори ще могатъ да станатъ, поне нѣма да намѣрятъ пречка въ цвѣта, както досега сж намирали.

В. Домузчиевъ (н. л): Тѣ и така ставатъ.

Ц. Бръшляновъ (д. сг): Но днесъ ние имаме и друга една политическа причина, политическа нужда, за да бжде прокарана тази реформа. Коя е тя? Известно е, че всички партии, като почнете отъ Широкосоциалистическата, която най-много се обажда въ дадения случай, особено като се мине още по-надѣво, като ес мине къмъ дружбашки и комунисти, като се мине и по-надѣсно къмъ Демократическия сговоръ, т. е. къмъ бившитѣ стари партии, китайскитѣ стени, които ги дѣлѣха, може да се каже, че въ голѣма степенъ паднаха. Нѣщо повече: границитѣ сж раздрусани, премахнати; вътрешно тѣ . . .

Нѣкой отъ социалдемократитѣ: Сж като гълъби!

Ц. Бръшляновъ (д. сг): . . . преживѣватъ единъ голѣмъ кризисъ, или по-право едно ново формиране. Не е ли вѣрно, че тѣзи 150 и повече хиляди избиратели, които гласуваха за Комунистическата партия, следъ като се призна тя за нелегална, вече не могатъ да гласуватъ за комунистическа листа, нито могатъ да избиратъ отявлени комунисти, които нѣма да бждатъ признати за мандатори на народа било въ общината, било кждето и да е, и че тѣзи избиратели ще търсятъ своето мѣсто? Не е ли вѣрно, че дружбашкиятъ съюзъ има въ себе си две или три течения, и една политическа нужда е не толкова за страната, а повече за самитѣ тѣхъ, да имъ се даде възможностъ да се проявятъ? Защо? Защото онова течение, което успѣе да открадне и да обсеби оранжевия цвѣтъ, безспорно, то ще има, тѣй да се каже, привидно обянието или всички недостатъци на стария дружбашки съюзъ въ лицето на известни хора, а другитѣ течения, лишени отъ възможността да иматъ свой цвѣтъ — интересувамъ се да зная — какъ биха могли даже да сж едно болшинство въ едно село по отношение на другото течение, което е обсебило цвѣта, да вкаратъ двама-трима съветници въ общинския съветъ, ако сж длѣжни да гласуватъ непременно съ партиенъ цвѣтъ, . . .

М. Дилиановъ (з): Оставете цвѣтоветѣ и позволете бѣлия цвѣтъ.

Ц. Бръшляновъ (д. сг): . . . когато не е възможно да се регистрира такъвъ цвѣтъ, поради късото време?

М. Донсузовъ (с. д): Да се признае и бѣлия цвѣтъ.

Ц. Бръшляновъ (д. сг): Почнахте да отстъпвате. Ще го обсеждатъ и ще видятъ, че е въ Вашъ интересъ. — Прочее, съ премахване на цвѣтоветѣ се дава една по-голѣма свобода на избирателитѣ, особено на онѣзи, които досега сж се числили въ раздрусанитѣ партии, въ партитѣ, които отново трѣбва да намѣрятъ своитѣ устои и своитѣ поддржатели. Дава имъ се възможностъ, независимо отъ бившата имъ партийна принадлежностъ, да могатъ да се явятъ като отдѣлни групи отъ избиратели и да могатъ да пратятъ въ общинския съветъ, градски или селски, свои представители. Ето това е една политическа нужда. И когато едно правителство днесъ ви дава тази възможностъ, ви дава една свобода повече, защото ви премахва една спънка, защото ви премахва една пречка, каквато е цвѣтътъ на бюлетината, вие говорите: вие рушите пропорцията. Не, г-да! Една спънка, каквато представлява цвѣтътъ на бюлетината, ние я премахваме за селскитѣ и градскитѣ общински избори. Това е една стѣпка напредъ къмъ повече свобода. И отъ тази гледна точка, ако вие оцените този законопроектъ, ще се съгласите, че той е нуженъ.

И. Симеоновъ (д. сг): Искрено ли говоришъ, г. Бръшляновъ? (Смѣхъ)

Ц. Бръшлянов (д. сг): Съвършено искрено. — Г-да, вие ще се съгласите, че покрай тази политическа нужда на времето, предъ видъ състоянието на партията, има друга една, не по-малко важна, тоже обществена нужда, а тя е: веднажъ за винаги да престане да се амбицира българската администрация отъ изборитѣ за селски или градски общински съветници. Каквото и да става, г-да, който и да управлява, тази амбиция на администрацията е винаги съществувала въ по-голямъ или по-малкъ размѣръ и я е карала да се намѣсва въ изборитѣ често пъти престижно. Ако ние въведемъ бѣлия цвѣтъ на групи избиратели, а не да има само партийни цвѣтове, бждете увѣрени, че българската администрация, както днесъ при това правителство, така и при което и да е следующе, ще има много по-малко стимули, по-малко амбиция непременно да прибѣгва до мѣрки, често пъти, осждителни, за да гарантира успѣха на тази или онази листа въ село еди-кое-си. Нека се разбере, г-да — и тѣй трѣбва да бжде — че само управлението на държавата ще спечели, когато долу въ общинитѣ се избиратъ хора по тѣхното достойнство, а не по тѣхната партийна принадлежностъ. То не значи, че партиитѣ ще престанатъ да съществуватъ; партиитѣ ще се интересуватъ, партиитѣ ще се стараятъ да турятъ своитѣ най-добри хора. Обаче и бѣлитѣ бюлетини ще позволяватъ коалиции, ще позволяватъ даже общоселски листи въ името на общитѣ селски интереси, а това е само отъ полза. Въ такъвъ случай и администрацията ще има най-малко интересъ да отиде и себе си да копази, и управлението често пъти да излага. Въ такъвъ случай, какъвто и да е резултатътъ отъ такива едни избори, ние ще го мѣримъ само съ това дали сж избрани достойни хора или не. Що се отнася до партиитѣ, тѣхнитѣ успѣхи ще ги мѣримъ тѣй, както ги мѣрятъ, доколкото това ми е известно, навсѣкжде другаде въ Европа: тази партия спечелила толкова мандати въ селско-общинскитѣ избори, друга партия спечелила толкова мандати въ тия или ония избори. По числото на мандатаритѣ, по числото на избраницитѣ се мѣрятъ успѣхитѣ на партиитѣ, които успѣхи тоже не сж безъ значение. Съ бѣлитѣ бюлетини се дава възможностъ даже хора отъ различни групи и партии да се споразумѣятъ върху една обща платформа и като се споразумѣятъ да излъжатъ съ отдѣлна листа, да получатъ едно голѣмо болшинство, да взематъ общинската властъ и да прокаратъ тази платформа.

Това сж, г-да, съществениитѣ мотиви, които сж ни накарали и насъ като група, както и правителството, да внесемъ този законопроектъ за бѣлитѣ бюлетини. Не се плашете особено вие отъ опозицията. Ако има нѣкоя, който трѣбва да се плаши повече отъ бѣлитѣ бюлетини, това би трѣбвало да бждемъ ние. Това не сме ли го чували отъ мнозина отъ васъ на улицитѣ? Или, може-би, вие неискрено го говорите? Вие петъ пъти дойдохте да ни шепнете: „Недейте, това е въ ваша вреда“. Азъ допушамъ, че това е въ вреда на насъ, въ вреда на Сговора, въ вреда на една партия, която сега се изгражда и която може да се види при такива случаи така изложена, че тукъ или тамъ, където има нѣкакви мѣстни спорове между нашитѣ приятели, тѣ да излъжатъ съ две, а нейде и съ три листи. Толкова по-зле за тѣхъ, толкова по-зле, може-би, и за нашата партия, но толкова по-добре за България, защото ще влѣзатъ чрезъ две—три—десетъ листи, ако щете, въ известно село, цървитѣ и най-добри хора въ общинския съветъ, а това е отъ по-голямъ полза за всички, отколкото ползата отъ цвѣтнитѣ бюлетини. (Ражкоульскания отъ сговориститѣ)

К. Бозвелиевъ (с. д): А сега съ цвѣтнитѣ бюлетини не могатъ ли да влѣзатъ?

Ц. Бръшляновъ (д. сг): Не могатъ, тѣ пречатъ на разбирателството.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Има думата народниятъ представител г. Никола Балтовъ.

Н. Балтовъ (д. сг): (Отъ трибуната) Въ внесенния законопроектъ азъ виждамъ една стѣпка къмъ изравняване и отстраняване на голѣмитѣ партизански контрасти, единъ голѣмъ недѣгъ на нашия общественъ животъ, който се особено зле отразява върху живота на окръжията и на общинитѣ, и затова азъ имамъ смѣлостта да подкрѣпя този законопроектъ.

К. Бозвелиевъ (с. д): Сериозно ли говорите?

Н. Балтовъ (д. сг): Азъ говоря съвършено сериозно, г. Бозвелиевъ, и се удивлявамъ, че вие можете сериозно да ме запитвате.

К. Бозвелиевъ (с. д): Много наивно!

Н. Балтовъ (д. сг): Може да е много наивно. Но ако вие, г. Бозвелиевъ, може да мислите, че сте почтенъ и честенъ човѣкъ, за какъвто Ви третирамъ и азъ, елементарната вежливостъ изисква да третираме за такива и другитѣ.

К. Бозвелиевъ (с. д): Не допускамъ тойкова да не разбирате тия работи.

Н. Балтовъ (д. сг): Може да има различия между пасъ, може единъ и двама и много да не ги разбиратъ, но азъ мисля, че правото въ това отношение е на моя страна, а не на Вашата страна, макаръ Вашата глава да е побѣгъла. (Възражения отъ социалдемократитѣ) Нека разискваме съ известно спокойствие.

Министъръ Я. Стоенчевъ: (Къмъ социалдемократитѣ) Защо сте толкова първи бе, г-да? Потърпете малко.

К. Бозвелиевъ (с. д): (Къмъ Н. Балтовъ) Всячко това, което говорите, се отрицава отъ фактитѣ, които вършите.

Н. Балтовъ (д. сг): Азъ лично никакви факти не съмъ извършилъ, които да отрицаватъ това, което говоря. Азъ не намирамъ, че политическата партия, отъ името на която въ този моментъ говоря, е извършила факти, които отрицаватъ това, което се предлага съ този законопроектъ, и това, което ще изложи.

Х. Пуневъ (с. д): Който бѣга отъ насъ, става лошъ човѣкъ.

П. Търпановъ (с. д): Лошъ човѣкъ при насъ не стои.

Н. Балтовъ (д. сг): Това, което казвате, г. Пуневъ, не е аже остроумно.

Председателстващъ Н. Найденовъ: (Звъни) Моля, г-да, недейте прекъсва. Повече спокойствие!

Н. Балтовъ (д. сг): Нека да се спремъ и спокойно да обсъдимъ въпроса. Но по-позже г. Пуневъ ме закача и иска да ме обиди, то азъ ще си позволя да му кажа една мисль, която той да не взема за обида, защото тя не е моя, а е на единъ ученъ, струва ми се Брандесъ, който казва, че този, който на 20 години не е червенъ, нѣма сърце, но той, който на 40 години е червенъ, нѣма умъ. (Ражкоульскания отъ сговориститѣ. Възражения отъ социалдемократитѣ)

К. Бозвелиевъ (с. д): Това може да го каже само единъ ренегатъ.

Х. Христовъ (с. д): Може да го каже само единъ мръсенъ потурнакъ.

А. Сталийски (д. сг): Брандесъ не е отъ Демократическия сговоръ.

П. Алексовъ (с. д): (Възражява)

Н. Балтовъ (д. сг): Малко спокойствие. Азъ искамъ да се обясня съ васъ.

Х. Христовъ (с. д): Обясни се. Макдоналдъ и Жанъ Жоресъ сж отъ 40 години нагоре. Кажете, умни ли сж?

Х. Пуневъ (с. д): Брандесъ живъ ли е или не е? Кажете! Вие сте се продали.

Председателстващъ Н. Найденовъ: (Звъни) Моля Ви се, г. Пуневъ, недейте прекъсва, за да не предизвиквате инциденти.

Н. Балтовъ (д. сг): Г-да! Азъ твърде добре си давахъ смѣтка, че това може да ви засегне и затова се поколебахъ

да ви го кажа. Но ако то ви обижда, азъ не съм авторъ на това.

Х. Христовъ (с. д): Брандесъ не е казалъ такова нѣщо. Кажете кой е автора?

Х. Пуневъ (с. д): Вземахте паритѣ на дружбашитѣ.

Министъръ-председателъ А. Ц. Цанковъ: Ако разсждавате така, тогава ще кажемъ, че г. Джидровъ взема паритѣ на Сговора, защото го ангажирахме, като добъръ адвокатъ, да защитава интереситѣ на държавата!

Д. Назасовъ (с. д): Г. Джидровъ защитава интереситѣ на държавата, и той не взема паритѣ на Сговора, а взема паритѣ на държавата, чийто защитникъ е. (Ръкоплъскания отъ социалдемократитѣ)

Х. Пуневъ (с. д): Джидровъ е единъ добъръ адвокатъ.

Министъръ-председателъ А. Ц. Цанковъ: Ние го назначихме. Дръжете си устата и бъдете прилични, а не да държите смѣтка кой какво вземалъ. Това е срамно за васъ, г-да! Азъ не осждамъ г. Джидрова и не мога да си служа съ такива средства, съ каквито вие си служите. Ние ангажирахме г. Джидрова като добъръ адвокатъ, но нѣма да отидемъ да кажемъ, че той е взелъ паритѣ на Сговора, когато е защищавалъ интереситѣ на държавата, както вие казвате, че нѣкой си взелъ паритѣ на дружбашитѣ. Такива дребнави не бива да бъдете!

Председателствуващъ Н. Найденовъ: Г-да! Недейте прекъсва, защото ставатъ инциденти. Сами сте виновни за тия инциденти.

Министъръ-председателъ А. Ц. Цанковъ: Азъ не обиждамъ г. Джидрова.

К. Бозвелиевъ (с. д): Анатолий Франсъ не е ли червенъ?

Х. Пуневъ (с. д): Въ Англия ставатъ на 80 години червени.

Нѣкои отъ сговориститѣ: Стига!

Министъръ-председателъ А. Ц. Цанковъ: Макдоналдъ нѣма нищо общо съ Васъ.

К. Пастуховъ (с. д): Г. министъръ-председателю! Намѣсете се да прекратите конфликта, като помолите оратора да си оттегли думитѣ, защото сж една нелепостъ, единъ скандалъ.

Министъръ-председателъ А. Ц. Цанковъ: Вие си обуздайте хората, г. Пастуховъ, да не предизвикватъ. Вие ги успокоявате, но тѣ предизвикватъ.

К. Пастуховъ (с. д): Понеже знаете, че това не отговаря на истината, за да се прекрати инцидентътъ и за да минемъ на същността на въпроса, помолете оратора да си оттегли думата. Какво изпадатъ въ такава нервностъ.

Председателствуващъ Н. Найденовъ: (Звъни)

Н. Балтовъ (д. сг): Азъ не желая да обиждамъ.

К. Пастуховъ (с. д): Цигираха Ви имена на великани, а вие и ние сме пигмеи. Оттеглете си думата и не се бъргайте въ ума на хората. Може да има социалисти гениални, както има несоциалисти гениални. Щомъ виждате, че думитѣ Ви възбуждатъ една партия, оттеглете ги и да се мине по същността на работата.

П. Стайновъ (д. сг): Защо да ги оттегли? Брандесъ казва, че на 40 години който е червенъ, нѣма умъ.

М. Донсузовъ (с. д): Той казва, че не е Брандесъ.

Н. Балтовъ (д. сг): Азъ не желая да обиждамъ никого и особено представителитѣ на групата на широкитѣ социалисти, къмъ мнозина отъ които азъ питая чувства на дълбоко уважение и приятелско разположение. Ако тия мои думи сж засѣгнали нѣкого, азъ заявявамъ, че ги оттеглямъ. Доволни ли сте, г-да?

Председателствуващъ Н. Найденовъ: Преди да минемъ на дневенъ редъ, азъ съмъ длъженъ да ви обърна вниманието да не прекъсвате. Даже г. Бозвелиевъ, който е билъ досега толкова спокоенъ, постоянно прекъсва.

К. Бозвелиевъ (с. д): Има работи, които засѣгатъ душата ни.

Н. Балтовъ (д. сг): Ние сме се събрали тукъ да обсъдимъ единъ въпросъ и колкото повече бъдемъ спокойни, толкова повече имаме гаранция да го обсъдимъ всеотришно и добре.

Какво е предназначението на общинскитѣ и окръжни съвети и на училищнитѣ настоятелства, г-да? Това не сж политически единици у насъ. Това сж особени обществени единици, предназначението на които е да се грижатъ за стопанското, за благоустройственото и за хигиеничното развитие на съответнитѣ единици. Тамъ не може да има никакъвъ елементъ отъ политика.

Каква е работата на единъ окръженъ съветъ? Работата на единъ окръженъ съветъ е да се грижи за развитието на занаятитѣ, на земледѣлието, на скотовѣдството въ окръга, да се грижи за благоустройството на тоя окръгъ, да прокарва жп-писти, водоснабдяване, телеграфни и телефонни съобщения и да открива медицински и фелдшерски участъци. При отправленieto на тия функции на окръжния съветъ не може да има никакво различие между класитѣ, между съсловията, между партитѣ въ даденъ окръгъ. Защото една чепма, или единъ пътъ, или една телеграфна станция, или единъ фелдшерски участъкъ, които се откриватъ въ единъ окръгъ, ще служатъ на всички жители въ окръга, а нѣма да служатъ само на буржоазията и да бъдатъ иззети, така да се каже, отъ ползването на пролетарията или селянията.

Какво е предназначението на една община въ най-широкъ смисълъ на думата? Предназначението на една община е, да се грижи за две нѣща: за благоустройството на града и за регистритѣ за гражданското и имотното състояние на гражданитѣ. Каква разлика може да има между развитѣ партии въ гледищата имъ за тая дейностъ, за тия функции на общината? Благоустройството на единъ градъ ползува всичкитѣ граждани безъ разлика. Азъ се удивлявамъ, че широкитѣ социалисти могатъ да правятъ въпросъ отъ това. Политика по тоя въпросъ поискаха да правятъ само комуниститѣ въ общината, и достигнаха до нелепата мисълъ, до нелепата идея — както бѣше въ Пловдивската община — да искатъ да навиратъ, да благоустроятъ улицитѣ въ „Ключузь-Парижъ“, тамъ дето минаватъ по 5 души презъ деня, а да не се павира „Станционната“ улица, защото по нея вървѣли автомобилитѣ на богатшитѣ — „Станционната“ улица, по която минаватъ на денъ по 30 хиляди души работници, колари, файтонджии и въбъкви! Ето това е благоустройствената политика, която комуниститѣ искаха да ипогюриратъ като нѣщо ново въ нашитѣ общини. Това, г-да, не е политика. Азъ не искамъ да го квалифицирамъ, защото може да произлѣже новъ инцидентъ.

Каква е работата на училищното настоятелство? Има ли училищното настоятелство учебна политика? Учебната политика, г-да, е тукъ, въ правителството, въ Министерството на народното просвѣщение. Настоятелството е една стопанска единица. То има да се грижи за построяване на училища, за мобилировката на тия училища, за учебни помагала . . .

Г. Пенчевъ (с. д): И да си намѣри човѣкъ за учителъ.

Н. Балтовъ (д. сг): . . . и да си намѣри човѣкъ за учителъ. И когато ще назначава единъ човѣкъ за учителъ, то не трѣбва да го преценява по неговитѣ политически убеждения — въ тоя случай тѣ не трѣбва да играятъ никаква роля — а трѣбва да го преценява по неговитѣ професионални качества.

Г. Пенчевъ (с. д): Добре! Така трѣбва да бѣде.

Н. Балтовъ (д. сг): Така трѣбва да бѣде. И понеже така трѣбва да бѣде, то азъ искамъ да поставя предъ васъ всички, за да си отговоримъ спокойно и обективно, този въпросъ: изтъгнаха ли досега, въ продължение на 40 години свободенъ животъ, нашитѣ окръжни съвети, общински съвети и училищни настоятелства това свое предназначение, и ако не сж, кой е причината за това? Къде ни е

благоустройството на окръжитѣ, на общинитѣ? Г-да! Идете въ който щете градъ, даже въ София — но нека да оставимъ тая парпалива София, която смѣтаме, че е една наша гордостъ предъ Европа — идете въ който щете провинциаленъ градъ, и ще видите, че нѣма никакво благоустройство. Това може да се каже, безъ да се мисли, че се преувеличава. Къде ви е канализацията въ гр. Пловдивъ? Втората столица на България още тъне въ калъ, въ нечистотия. И сега даже, въ тоя моментъ, въ Пловдивъ нѣма нито единъ фенеръ, който да свѣти ношно време на гражданитѣ.

Нѣкой отъ социалдемократитѣ: Бѣлитѣ бюлетини ли ще свѣтятъ?

Н. Балтовъ (д. ст.): После ще видимъ кой ще свѣти. Фактитѣ въ това отношение сж такива грамадни, като скали, и само слѣпнятъ не може да ги види, но всѣки, който има очи и всѣки, който иска да гледа обективно, безпристрастно на нѣщата, ще ги види и ще ги разбере. Спомнямъ си нѣкои случаи отъ дейността на нашитѣ училищни настоятелства, която е тѣсно свързана съ работитѣ на нашитѣ общини. Следъ войната, презъ 1921 г., г. Мавровъ, старъ дългогодишенъ учителъ, председателъ на училищното настоятелство въ Пловдивъ, даде докладъ до общинския съветъ за състоянието на училищата въ втората столица на България. Фактитѣ, изнесени въ тоя докладъ, г-да, бѣха тѣй съкрушителни, че азъ палѣвохъ съ едно непоколебимо убеждение, че е рисковало да прати човѣкъ детето си въ нѣкое пловдивско училище. Пловдивскитѣ училища бѣха стигнали до тамъ, да взематъ подъ наемъ чинове отъ немското училище въ Пловдивъ, и въ три години да платятъ стойността на тия чинове и да ги повърнатъ пакъ въ изправно състояние на немското училище.

Г-да! Никой не е виновенъ. Виновенъ е, на първо мѣсто, единъ голѣмъ фактъ у насъ, който никой не трѣбва да отрича: виновно е партизанството, което ние съ пълни шепи насилахме навсѣкѣде въ тия учреждения, въ тия институти.

Г. Пенчевъ (с. д.): Защото не се даватъ пари.

Н. Балтовъ (д. ст.): Защото добре трѣбва да се разберемъ върху следното. Ние сме една полукултурна страна, една ориенталска страна. У насъ всичко се изроди и всичко се изопачава. И политиката у насъ се изроди въ партизанство, въ най-грубо, вулгарно, отвратително партизанство. Когато говоря това, г-да, азъ не правя изключение за никоя партия. Нашитѣ партии въ това отношение се различаватъ и сж се различавали само количествено, но не и качествено. Коя повече, коя по-малко — всички иматъ грѣхове, за да дойдатъ нашитѣ общини и нашитѣ окръжи до това състояние. Азъ съмъ ималъ възможностъ да знамъ много добре какво е напр. състоянието и вътрешния редъ въ Пловдивската община. Моето положение на юрисконсултъ въ тая община ми даваше възможностъ да присъствувамъ редовно въ заседанията на общинския съветъ и да гледамъ какъ 24 души общински съветници, като влизатъ тамъ, забравятъ своето качество на човѣци, на почтени хора, и се обзематъ само отъ една страсть на партизанство, на злоба, на ядене по между си. Когато се разисква известенъ въпросъ, никой не мисли за интереситѣ на общината. Това азъ го казвамъ съ най-голѣма положителностъ и съ всичката сила на своето убеждение. Всѣки мисли, какъ да се противопостави на противната група и никой даже не вниква въ същевството на въпроситѣ. Всѣки мисли само какъ да защити своето партийно гледище и какъ да се противопостави на другитѣ. Едни сжби, една атмосфера на истеричностъ се създаваше въ този общински съветъ, и въ разстояние на 4—5 часа не можеше да се свърши работа, която би се свършила за 15 минути.

Азъ ще ви цитирамъ единъ единственъ фактъ, който е твърде красноречивъ. Х дължи на общината по полицата една сума отъ 10.000 л. Необходимо е да се заведе дѣло. Предлагамъ на общинския съветъ: г-да, полицата е просрочена, не е протестирана на падежа, моля постановление да се заведе дѣло. Точно часъ и половина се разисква този въпросъ между представителитѣ на партиитѣ въ общинския съветъ, за да се редактира постановлението.

П. Деневъ (д. ст.): Общинскиятъ съветъ трѣбва да е билъ много несериозенъ.

Н. Балтовъ (д. ст.): Азъ твърдя, че въ цѣла България нѣмаше по-сериозенъ съветъ въ онова време отъ Пловдив-

ския. Съ г. Величковъ сега приказвахъ по този въпросъ, и той изказваше сжщитѣ впечатления отъ Софийския общински съветъ. Но нѣма нужда да ги казва г. Величковъ за Софийския съветъ . . .

П. Величковъ (с. д.): Казвамъ, че комуниститѣ бѣха тамъ една група, която не оставаше да се работи.

Н. Балтовъ (д. ст.): . . . ние четѣхме по вестниците за тѣзи сцени, които ставаха въ Софийския общински съветъ и ако искате да знаете, провинциалнитѣ общински съвети само вземаха теръ отъ Софийския въ това отношение.

Й. Марулевъ (д. ст.): И резолюции за обявяване съветска република.

Н. Балтовъ (д. ст.): Но не само отношенията въ общинскитѣ съвети бѣха такива, г-да! Всѣка партия, която вземаше една община, считаше за своя първа длъжностъ да уволни всичкитѣ чиновници, безразлично какъвъ рангъ и какво значение иматъ тѣ за общинскитѣ работи, и да назначи на тѣхно мѣсто свои партизани.

Н. Бозвелиевъ (д. ст.): И сегашнитѣ не правятъ ли сжщото въ общинитѣ?

Н. Балтовъ (д. ст.): И всѣка промѣна въ общинския съветъ довеждаше до една промѣна издѣно на персонала. Лесно е да се разбере, че единъ персоналъ, който идва съ партията и си отива съ партията, не може да бжде добъръ персоналъ, че той не може да се грижи за интереситѣ на общината, че той се грижи преди всичко за интереситѣ на партията. Състоянието на архивата на Пловдивската община е таково, че въ повече отъ половината отъ препискитѣ липсватъ най-важнитѣ документи, които могатъ да установятъ правата на общината, и адвокатътъ на общината се намира въ най-затруднено положение да защити интереситѣ ѝ по известни дѣла съ препискитѣ, защото достатъчно е да имате единъ какъвто и да е интересъ да изчезне който и да е протоколъ, който и да е актъ отъ една преписка — ние лесно ще намѣриме единъ чиновникъ партизанинъ, който да ви услужи въ това отношение. Но не само отдѣлни книжа — цѣли преписки има изгубени въ Пловдивската община, и азъ го казвамъ, безъ да преувеличавамъ, че даже и въ Авганистанъ ние може-би не ще можете да намѣриме едно учреждение, което да е тѣй забатачено, както Пловдивската община.

К. Николовъ (д. ст.): Ще Ви биятъ въ Пловдивъ, като говорите така за Пловдивската община!

Н. Балтовъ (д. ст.): Нѣма да ме биятъ. — Доколкото съмъ се интересувалъ досега, азъ знаая, че нито една друга градска община не стои по-добре въ това отношение.

Г. Пенчевъ (с. д.): Така е.

Н. Балтовъ (д. ст.): Сега, какъ ще се премахне това? Важното е, че ние се съгласихме, че това е така. Нека потърсимъ сега средствата, што да не бжде така. Какъ ще се премахне то? Само като се изгони по единъ абсолютенъ начинъ партизанщината отъ общинскитѣ съвети.

Г. Пенчевъ (с. д.): Какъ?

Н. Балтовъ (д. ст.): Законопроектътъ, който се предлага, е първото средство, но то е недостатъчно. Съ бѣлата бюлетина ще се постигне това, што партийнитѣ различия да не се изтъкватъ тѣй много въ общинскитѣ избори. Има много почтени, достойни хора, които могатъ да заематъ съ полза за общината поста на общински кметъ или съветникъ, но не се решаватъ да участвуватъ въ изборитѣ, затуй защото трѣбва да се наредятъ подъ този или онзи партиенъ цвѣтъ. Азъ искамъ да привлѣка вниманието на г. министра на вътрешнитѣ работи върху тѣзи недѣжи на общината — азъ съмъ увѣренъ, че той ги знае не по-але отъ мене — и да му кажа, че наредъ съ тази първа стѣпка, която се прави, ще трѣбва да се направи и втора.

Х. Мирски (д. ст.): (Казва нѣщо)

Н. Балтовъ (д. ст.): Азъ считамъ за излишно, г-да, да се спирамъ върху преимуществата на бѣлата бюлетина,

защото не искам да повтарям аргументите, които г. Бръшлянов изложи. Българата бюлетина, освенъ дето ще ни даде възможност да привличемъ въ изборитѣ лица не тъй ярко опартизанени, но тя ще ни даде възможност за по-лесна коалиция между партиитѣ, а това ще бѣде отъ полза за общината. Обаче това, което правимъ за селата съ това постоянно внасяне на партизанщина въ всичкитѣ общински работи, то е единъ развратъ, който ние сѣмемъ съ шепи въ душитѣ на селското население и съ който ние твърде много повреждаме неговото общо стопанско преуспѣване.

Но, г-да, азъ мисля, че това не е достатъчно и затуй азъ си позволявамъ да обърна вниманието на г. министра на вътрешнитѣ работи: необходимо ще бѣде да се внесатъ коренни промѣни въ нашия законъ за градскитѣ и селски общини, необходимо ще бѣде — това е моето убеждение и при удобенъ случай ще го мотивирамъ подробно — да се отдѣли институтътъ на кмета и помощницитѣ отъ този на съветницитѣ и да се направятъ кметътъ и помощницитѣ му както и цѣлятъ персоналъ на общината, несменяеми и неизбираеми отъ широкитѣ маси.

Г. Пенчевъ (с. д.): Хайде де!

Н. Балтовъ (д. сг.): Вашето възклицание не допринася нищо за оборването на моята мисль.

М. Донсузовъ (д. сг.): Несменяеми ли!

Н. Балтовъ (д. сг.): Да. Така е навсѣкжде.

М. Донсузовъ (с. д.): Това и Брандесъ го казва!

Н. Балтовъ (д. сг.): Това не го казва Брандесъ, а азъ го казвамъ. Това го има навсѣкжде, където има общинско самоуправление. Само ние си позволяваме лужса, само ние си позволяваме глупостта да смѣняваме ежегодно общинскитѣ кметове и общинскитѣ съветници и да хвърляме общинитѣ отъ една крайностъ въ друга.

Азъ отивамъ още по-нататъкъ — и тая моя мисль ще ви се види особено страшна. Г-да! Повтарямъ: нашитѣ общини нѣма да се оправятъ дотогава, докогато не се изгони партизанщината по единъ абсолютенъ начинъ. А това ще се постигне само тогава, когато тукъ се гласува единъ законъ, съ който да се забранява на всѣки членъ на политическа партия да се избира за общински съветникъ. (Смѣхъ и подигравателни ржкоплѣскания отъ социалдемократитѣ)

Х. Христовъ (с. д.): Ашколсунъ! Браво! Да се протелерафира тая гениална идея въ цѣлтъ свѣтъ, за да се разбере, че тукъ има умове!

Председателстващъ Н. Найденовъ: Моля, г. Христовъ, нѣмайте думата!

Има думата народниятъ представител г. Кръстю Пастуховъ.

К. Пастуховъ (с. д.): (Отъ трибунала) Г. г. народни представители! И най-малкото измѣнение на избирателния законъ е сжщественно и спира вниманието както на Камарата, тъй сжщо и на политическия свѣтъ у насъ, понеже съ всѣка частична или по-едра промѣна на избирателния законъ. Пледирамъ да се приучимъ да гледаме на реформично управление на страната. Който отрича това, той иска да игнорира действителността у насъ и действителността у чужбина. Не съмъ билъ никога партизанитѣ на дребнитѣ, частични измѣнения на избирателния законъ, които сж кърпежи и въ повечето случаи продиктувани не отъ нужда на държавата, а отъ нужда на партията, която управлява, или отъ временитѣ интереси на управлението. Отъ 1897 г. насамъ, до последното измѣнение въ 1923 г., сж ставали повече отъ 20 промѣни на избирателния законъ. Между тия промѣни само седемъ сж станали презъ режими на дружбашкото управление. Този примеръ ви показва нагледно колко прибрзано и недържавнически е гледалъ законодателятъ, когато съ една лекостъ си е позволявалъ да измѣня на бърза ржка избирателния законъ. Пледирамъ да се приучимъ да гледаме на реформично управление и да не подхвърляме на изучаване, като всѣко едно измѣнение съгласуваме съ основния принципъ, който лежи въ даденъ законъ, тъй като лекомислението и партизанството довеждатъ до окарикатуряване на принципитѣ, които лежатъ въ закона. Не искамъ да поддържамъ, че задачата на едно законодателно тѣло е да осжществява

отъ любовъ къмъ най-доброто, отвлѣчени принципи, които забѣгватъ далечъ задъ хоризонта. Не лежи въ моята мисль намѣрението да изключатъ и идеята за компромисъ, т. е. за държане смѣтка на много условия на конкретната действителност, които условия позволяватъ и налагатъ нѣкога отклонения отъ общото правило. Обаче всички трѣбва да се предпазваме отъ законодателство, което не върви въ хармония съ никакви принципи, което на пръвъ погледъ е ясно за всички, че е продиктувано отъ една локална и въ най-вечето случаи партизанска, временна нужда. Азъ дори не смѣтамъ за много обиденъ самъ по себе си изрза „партизанство“, защото въ едно парламентарно управление, което се базира на партия, този елементъ никога съвършено не може да бѣде обезличенъ и да не се държи смѣтка за сжществуващитѣ политически течения и за удобствата на момента. Думата е за вулгарното партизанство само, а не за политическото, партийното, въ поширокия смисль на думата.

Г. г. народни представители! Избирателниятъ законъ съ измѣненията му отъ 1911 и 1912 г., извършени най-първо въ времето на демократитѣ, а следъ това въ времето на коалиционното управление на народняцитѣ и цапковиститѣ, почива на единъ принципъ — възприемането на пропорционалната избрна система. И по-право е да се говори, че отъ тѣзи дати насамъ ние имаме единъ избирателенъ законъ съ една опредѣлена идея, която лежи въ неговата основа. Да пазимъ, следователно, при всичкитѣ измѣнения, които животътъ може да наложи, да не дойдемъ въ сжщественно противоречие съ основната идея на закона — пропорционалната система.

Дали цвѣтътъ е свързанъ съ принципа на пропорционалната система или не? Мисля, че ако проникнемъ сериозно въ духа и текста на закона, ще видимъ, че цвѣтътъ е партийността, която е неразривно свързана съ принципъ на пропорцията, и когато се посега на цвѣта изключайки всѣкаквъ компромисъ, логически следва, че се посѣга и върху самия принципъ. Защото пропорционалната избирателна система предпазва партии, опредѣлени политически бои; тя иска да извади обществото отъ примитивния стадий на котерийностъ, на раздробеностъ, на безпартийностъ, на безличие, тя иска да постави надъ локалитѣ мѣстнитѣ интереси, по-общитѣ интереси било на държавата, било на окръга, било на общината. Тя иска да вдигне вълтоменитѣ въ дадена партия принципъ надъ личността, да измѣсти терена на личноститѣ по села и градове, които не си служатъ съ влиянието партийно и политическо, а съ богатства, съ лукавства и съ разни други машиниции, за да държатъ избирателитѣ въ своитѣ ржце и да имъ натраиватъ било въ общината, било въ окръга, било въ държавата или себе си или свои ордия, за да обслужватъ не комуналната политика на общината, не и държавната политика на държавата, а да обслужватъ лични, групови и въ най-лошата смисль на думата котерийни и вулгарни интереси. Това е г. г. народни представители, духътъ на пропорционалната система. Отъ тамъ, отъ гдето е заимствувана тя, това е ржководило политическата мисль, за да създадатъ нещо по-високо, но издържано политически, по-пригодно къмъ нуждитѣ на съвременната демокрация. И днесъ въ повечето отъ демократичнитѣ държави идеята за пропорцията е господствующа.

Р. Василевъ (д. сг.): Но не и цвѣта.

К. Пастуховъ (с. д.): И днесъ борбата се води за чистата пропорция, за премахването на нейната карикатурна форма както въ Италия, така и въ Франция. Има държави, като Англия, съ висока демокрация, които не се нуждаятъ тъй належаще отъ пропорцията, които иматъ две голѣми, а сега три голѣми партии, съ разпредѣлена общественно — политическа клиентела и могатъ да движатъ живота си безъ да прибѣгватъ до пропорционалната система, която даже, споредъ тѣхъ, би била по-непригодна за английскитѣ условия, отколкото днесъ сжществуващата система. Обаче, г. г. народни представители предпазвайте се отъ идеята за надпартийностъ въ парламитѣ и въ управлението на държавата.

Азъ мисля, че тази идея, за надпартийността, лежи въ основата на днескашния законопроектъ. Мотивитѣ на законопроектъ гворятъ достатъчно за това, допълнени особено съ речта на г. Балтова, а може би и съ речитѣ на последующитѣ оратори. Тази идея не е оригинална, българска, тя е заимствувана отъ насъ и може да прави впечатление у насъ като акция противъ отрицателнитѣ страни на нашето партийно управление; обаче, като акция само, но тя не може да бѣде идеалъ на демокрацията и на една

Камера, която иска да обновява, да прави крачки напред, а не да използва отрицателните страни на режима, за да ни създава нѣщо консервативно и реакционно, отъ което после ще почнемъ да се плашимъ, както сега се плашатъ последователитѣ на Стамбулския отъ неговото чудовишно измѣнение на пропорционалната система. Никой отъ насъ, социалдемократитѣ, както и никой убеденъ и честенъ политикъ нѣма да отрече, че партизанството, котерийността въ България е компрометирала, както режима на демокрацията въ самоуправителнитѣ тѣла, тъй също и режима на централната власт, а и на самия Прламентъ. Ние не сме достатъчно готови да живѣемъ парламентарно и да се самоуправяваме въ общинитѣ и въ окръга. Партизанството, личната користь, стрѣвта за обогатяване и за използване самоуправителнитѣ и държавни органи, сж били ржководното начало на много политики и, за нещастие, не на една партия въ България. Нѣма нужда да се позоваваме на цитали, за да характеризираме положението въ миналото; за насъ то е ясно. Азъ не се възхищавамъ нито отъ насилията, вършени за закрепването на партизанския духъ изобщо въ управлението на държавата, нито отъ демагогията, упражнявана отъ нѣкои партии въ общинитѣ, въ окръжитѣ и въ самото законодателно тѣло. Както единитѣ прийоми, така и другитѣ сж продължаване дѣлото на разрушение и на компрометиране самоуправлението въ страната. Противъ това трѣбва да бждемъ и срещу това зло цѣръ трѣбва да се дири. Какъ мога азъ, който осждамъ прийоми на единъ Радославовъ режимъ или прийоми на една партия, която иска хомогененъ съставъ въ общинитѣ и окръга, да харесвамъ методитѣ, тактиката, да кажемъ, на комуниститѣ или на други течения, които използватъ и продължаватъ да използватъ общинитѣ като трибуна за пропаганда, за увеличаване на апетититѣ въ масата, за внасяне на раздражение, за омаломощаване и за разрушаване на обществения организъмъ? Безъ съмнение такава една община не може да върви напредъ: тя ще бжде парализирана било отъ демагогията на едни крайни, било отъ терора на други крайни. Но всичко това не ми говори да унищожимъ партиитѣ, да унищожимъ самоуправлението и да посегнемъ върху парламентаризма. Има политически течения и въ Германия и въ Италия — тѣ сж господстващи тамъ — има ги и у насъ, които смѣтатъ, които разтърбяватъ, че трѣбва надпартийността да се вдигне надъ всичко друго, защото партиитѣ сж компрометирани котерии, защото политическия хоръ и въ Парламента, и въ общината, и въ окръга компрометиратъ, извеждатъ на интереситѣ на масата. Но това е една погрѣшна мисль и една отживѣла времето си идея. Истинна, въ Италия — тамъ е образецътъ — одаде се на Мусолини да завземе чрезъ своитѣ фашиски организации властта, да засеби съ повика противъ партии, противъ Парламентъ, противъ държавни цѣлата власт и да получи, съ една чудовишна изборна система и съ познатитѣ прийоми на мѣстнитѣ органи, едно грамадно болшинство за своята политика. Това обаче не бива да ни туря въ възторгъ насъ, българскитѣ политически хора, както, за съжаление, станаха изразъ на тази идея нѣкои вестници у насъ. Този пакъ е погрѣшенъ, това е единъ времененъ успѣхъ, който компрометира издѣло политическия строй на дадена страна и следъ моментнитѣ успѣхи много скоро ще настѣпи криза, която криза ще създаде мъчнопия на самата държава. На тѣзи, които сж въ пленъ — а тѣ не сж много, обаче иматъ властническо положение у насъ — азъ бихъ могълъ да отговоря съ думитѣ на единъ консервативенъ, умѣренъ вестникъ, какъвто е „Данъ“: „Не се възхищавайте отъ италиянския моделъ; Франция е преминала презъ този режимъ въ петдесетѣ години, когато се одаде на Луи Наполеона съ единъ плебисцитъ да получи народното довѣрие“. Обаче този режимъ на самовластие, на фашизъмъ, на надпартийностъ докара Франция подиръ едно десетилѣтие до Седанъ, дождето не я докара парламентарниятъ режимъ. И възобновениятъ парламентаризъмъ отъ катастрофата насамъ е, който вдига престижа на Франция, създава отъ нея една съвременна демокрация. И днесъ тамъ никой не мисли да превърне времената, нито на Наполеона, нито на Балунже, а всѣки работи и се кланя на демокрацията и иска чрезъ тържеството на демокрацията да осигури и суверенитета, и независимостта, и просперитета на държавата си.

Наивно е да се мисли, че не унищожимъ партиитѣ въ общината и въ окръга, както не можахме да ги унищожимъ въ държавата. Вие сами чувствувате, като партизани, трудното, безизходното положение, кризата, която настѣпи въ партиитѣ на Словора съ това, че по всѣкъкъ начинъ се искаше да се посегне върху всички партии и да

се направи единъ моделъ по желание — може би много полезно — по желание неотговаряше на действителността, безъ да се прави какъвто и да е компромисъ съ живота. Вие виждате на що сме свидетели — не на сътворение, а на разрушение. И мене не ме радва, че като се късатъ едни партии, политиката на които не одобрявамъ, другата група се циментира. Не ме радва за това, защото азъ бихъ предпочелъ циментирането да стане въ процеса на опозиционната борба, а не въ процеса на властнуването. Припомнямъ ви думитѣ на покойния Стамбулския, който бѣ се уплашилъ отъ голѣмото, чрезмѣрното набѣване на Съюза, особено въ градоветѣ, и не се свенѣше да заяви, че много паразити и чужди вѣшки сж погълпали по дружбащата снага и тя ще червѣяса, ако този процесъ продължи, защото има медовина, има какво да се смуче.

Ето защо, когато законопроектътъ говори, че за сега — обръщамъ ви вниманието на израза — за сега, като първа крачка, ще се направи опитъ съ общинитѣ и съ окръжитѣ, обръщамъ ви вниманието да проинишете въ основната идея, която лежи въ душитѣ на хората, които внасятъ този законопроектъ. Ако тази първа крачка даде добри резултати, ще се направи, безъ съмнение, и друга крачка — а този пакъ не е цѣтътъ на демокрацията. Не издържа критика и твърдението, че стопански интереси предимно лежатъ въ общината и тамъ трѣбва да се зашщаватъ тѣ. Вѣрно е, че стопански интереси лежатъ въ общината и въ окръга. И, споредъ мене, нещастна ще бжде овази община, която забрави непосредственитѣ си функции и ги жертвува въ полза на политически амбиции.

Н. Балтовъ (д. сг): Въ това състояние сж общинитѣ.

(Председателското мѣсто се заема отъ председателя)

К. Пастуховъ (с. д): Върховната политика, насокитѣ на държавното управление, състезанията на голѣмитѣ политически течения, трѣбва да се изразяватъ въ Народното събрание, а не въ общината и въ окръга. Но като отстраняваме тази крайност, не падайте въ другата крайност — да се заблуждавате, да мислите, че може да намѣрите хора въ дневно време, които да не сж партизани и които да се занимаватъ само съ строежъ на чешми и на мостове. Вѣрно е, тѣ ще строятъ мостове, но мене ме е страхъ да не строятъ мостове за всѣко едно правителство, като взематъ за камъни гърбоветѣ на избирателитѣ. Такава безпартийна сж най-опасна, тѣ често сж най-комодни пиявици за своитѣ лични интереси и готови винаги, както въ това ни е убедилъ опититѣ, да продаватъ избирателитѣ си на властименоцитѣ. Ние нѣваме пропорция и цѣтве отъ създаването на България, обаче ние сме прекарал режимъ безъ цѣтве, сж били бюлетени, които сж били огледало пакъ на една партизанска душа, на една развала и на служба на лични интереси. Де е социалната политика въ това време на нашата община, де сж плъщцата, де сж чешмитѣ, де сж мостоветѣ, де сж хилядитѣ начинания, които поддържае, че трѣбва да прави една община при режима на бѣлитѣ бюлетени? Нѣма ги. Азъ нѣма да се свеня да заявя, че г. министърътъ на вътрешнитѣ работи не ги търси даже. И той предпочита да назначи хора съ бѣлъ цѣтътъ, но принадлежащи на Демократическия съговоръ. (Ржшлескания отъ социалдемократитѣ) Това е истината. Той не дири, като проповѣдва обнова, да подражава примера на нашето управление презъ 1919 г., когато ние направихме първия опитъ и за администрация, и за тричленни комисии да нѣматъ хомогененъ съставъ, а да бждатъ изразители на общественото мнение, на партиитѣ.

Нѣкой отъ говорителитѣ: Нѣмате толкова хора.

К. Пастуховъ (с. д): Поровете се въ статистиката на Вътрешното министерство и вие ще видите, че по овава време нѣма община, въ която да е застъпена само една партия. Днесъ става обратното: днесъ, откакъ настѣпи партийната криза, почна се поголово гонене на съветници, на членове на тричленнитѣ комисии, които не се числятъ въ Словора. Излъзохме ние отъ властта и почнаха да излизатъ едни по едни и хората ни отъ тричленнитѣ комисии. Отцепиха се демократи и радикали и почнаха да имъ целатъ хората отъ тричленнитѣ комисии. Това не е платформа на демокрацията, на новото управление, това е подновяване на старото. И азъ не очаквахъ — искрено ви го заявявамъ — отъ надпартийни хора да върватъ въ този пакъ. Азъ не очаквахъ да живѣятъ съ вървата, че безъ това общинитѣ ще пропаднатъ и самата държава ще бжде руширана. По моето мнение зашитѣ държавници трѣбва да се свикнатъ съ мисльта, че никой отъ насъ не е необходимъ, а че всѣки е длъженъ да остане вѣренъ на политическото си вѣруо, каквото и да става съ управлението.

Може да има крачка назад, може да дойде нѣщо по-лесно, но нека отговорността падне върху тѣзи, които са го предизвикали. Ние да не съдействуваме на процеса на разрушението. Азъ вървамъ, че страната ще излѣзе по-скоро отъ политическата криза, режимътъ на партизанството ще падне и демокрацията ще се разцѣфне, колкото повече тѣзи, които стоятъ на министерската маса, въ рамкитѣ на възможното, се мѣчатъ да ни дадатъ примѣръ, че тѣ не искатъ да вървятъ по старитѣ пѣтици, че не ги е грижа отъ това, че народътъ не ги е разбралъ или че стръвни нѣкои партии ще имъ взематъ властта отъ ръцетѣ, за да въдворятъ единъ режимъ по-лошъ отъ тѣхния. Нека не се боимъ отъ „ужабшитѣ“ и отъ другитѣ течения, които могатъ да използватъ по демагогиченъ начинъ настроението на маситѣ. Ние ще се поправимъ и тѣй ще създадемъ единъ режимъ на демокрация. По-скоро нашата мисълъ, г. г. народни представители, трѣбва да бѣде да останемъ вѣрни на дълга си и на обещанията си. И за това азъ повдигнахъ своия въпроса за възстановяване на пропорцията, която е едно обществено искане; и даже когато приемете да разглеждате този въпросъ, могатъ да ставатъ компромиси, и извършената работа нѣма да има изгледъ на партизанско дѣло, но ще има изгледъ на едно съгласуване на противоречиви и противоположни интереси.

П. Стайновъ (д. ст.): Значи приемате реформата.

К. Пастуховъ (с. д.): Г. г. народни представители! Не се ровете има ли писано въ платформата или не изрично възстановяването на пропорцията.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Има.

К. Пастуховъ (с. д.): Да не правимъ и демагогия съ това, че сме взели платформата на радикалитѣ, да не ми задава въпросъ и г. Фаценхехтъ има ли въ Белгия пропорция, като искаше да подхвърли съ това, че тя е дала обратни резултати тамъ.

К. Николовъ (д. ст.): Има ли цѣтове тамъ?

К. Пастуховъ (с. д.): Всичко това показва, че ние искаме да се отклонимъ отъ нашитѣ думи, отъ нашитѣ ангажмента. Какъвъ е смисълътъ да избегнемъ осъществяването на една реформа, искана отъ всички партии, за да дадемъ възможностъ на тѣзи, които навѣрно ще дойдатъ подиръ господата, да произведатъ избори по една справедлива пропорционална система? Не умаловажавате ли силата си, когато бламирате по този начинъ повика на овѣсни депутати въ дружбашката камара отъ всички партии, които дружно, велегласно и съ обструкция протестираха противъ флангрантното погазване на пропорционалната система отъ страна на Стамболийски и наричаха това единъ актъ на вулгарно партизанство? Убедителни ли бѣха за насъ доводитѣ, че висши държавни интереси, създаването на една силна държавна власт, на едно компактно мнозинство, налагатъ промѣната на избирателната система и погазането на пропорцията? Е добре, тѣзи съображения не продължаватъ ли да съществуватъ и сега? Защо ви интересува какво е поведението на дружбашитѣ днесъ? Толкова по-зле за тѣхъ, че тѣ, по каквито и да било причини, днесъ приематъ онова, противъ което сѣ били вчера. Това означава само, че въ България, вземемо строго, нѣма партийни хора, които да не сѣ за възстановяването на старата пропорционална система. По този въпросъ ние всички сме на ясно. Кое ви спъва, за да правите обструкция и да не го поставите на дневенъ редъ? Кои обществени интереси ви повеляватъ да отблъснете разискванията на този въпросъ и да повдигнете единъ въпросъ, който се е родилъ въ главитѣ на нѣкой си преди 24 часа, но който въпросъ никой не е говорилъ въ обществото?

Нѣкой отъ сговориститѣ: Васъ кое ви кара да бързате?

К. Пастуховъ (с. д.): Г. Бръшляновъ казва, че пропорцията е била тѣхно дѣло. Добре, и така да бѣде. Добритѣ дѣла ние ги похваляваме. Азъ и другъ пакъ съмъ ималъ случая да похваля покойния Александъръ Людскановъ за неговата инициатива да внесе единъ законопроектъ съ добре застъпена пропорционална система. Но азъ съмъ длъженъ да ви припомня, че тази пропорция не дойде току-тъй: Въ 1907 г., когато се състави блокътъ между партиитѣ противъ режима на стамболийскитѣ, имаше формулирано искане въ платформата на блока за въвеждането на

пропорционалната избирателна система. Това искахме ние, социалиститѣ, искаха го радикалитѣ и го наложихме на демократитѣ да го възприематъ и тѣ направиха съ помянето на властта една крачка напредъ за разрешаването на въпроса. Не останахме доволни и обществото не бѣше доволно отъ този шагъ. И въ 1912 г. се направи и другата крачка, за да се изпълни блоквата платформа. Нѣмате ли ние платформата въ душата си за възстановяване на пропорционалната система?

Нѣкой отъ сговориститѣ: Никой не я е отрекълъ.

К. Пастуховъ (с. д.): Ако никой не е я отрекълъ, г. г. народни представители, защо оставите да се създава впечатлението въ обществото, че искате да правите обструкция на пропорцията? Защо давате възможностъ на елементитѣ, които и безъ това диятъ оржие срещу управлението, да злоупотребяватъ съ една идея, популярна въ масата? Числите ли и насъ въ числото на тѣзи, които искатъ да правятъ обструкция на правителството и да коватъ оржие срещу него отъ кой и да било въпросъ? Ние не сме такива партизани; ние искаме да сѣдемъ бити — запомнете го това — чрезъ добри дѣла на управлението; ние не искаме да бѣдемъ засилвани, като се компрометира властта чрезъ едно неуменно или чрезъ една реакционна политика. Ние вѣрваме въ нашето бъдеще. Г. Балтовъ може да твърди нелепостта, че всѣки, който има 40 години и изповѣдва социализма, е безъ умъ, но той показва само, че е наивникъ. Времето е на социализма и на социалната демокрация. Какъ можете да говорите и да се възхищавате отъ надпартийностъ и отъ други фантастични идеи, когато виждате, че въ най-великата, най-цивилизованата и капиталистична държава начело на властта стои единъ школуванъ социалистъ, претикътъ на който ежедневно расте въ свѣта (Рякопльскания отъ социалдемократитѣ), къмъ когато сѣ отправени погледитѣ, преди всичко, на всички победени държави, за да имъ се подобри положението, за да се каналлизиратъ страститѣ въ Европа, за да се намѣри единъ международенъ инструментъ, който да въдвори мира чрезъ съчетание силитѣ на демокрацията, а не на реакцията, за да дойдемъ до ревизия на договоритѣ, до възстановяване стопанскитѣ сили на свѣта и до въдворяване редъ, законностъ и социална правда въ разнебитенитѣ общества? Въ кое време живѣемъ ние? Ние сме увѣрени за насъ си. Ние имаме нужда отъ добро управление; тогава и нашиятъ кредитъ ще расте. Ние ще съдействуваме на това управление, но не ни вмѣквайте въ вапитѣ партизански борби. Който махва цѣфта, той върши партизанство — азъ не държа, че всички сѣ партизани — той плаща данъкъ на една фашиска, на една надпартийна идея, каквато щете кажете, но идея несъвременна и недемократична. Ако ние се боите отъ цѣфта, приемете компромиса: да има и бѣли бюлетени, за да улесните коалицитѣ.

Д. Нейковъ (с. д.): Както бѣше и по-рано.

К. Пастуховъ (с. д.): Азъ не съмъ партизанинъ на партизанската стръвъ, г-да. Азъ не съмъ тамъ, че единъ общински съветъ ще бѣде дееспособенъ, когато наредите отъ всички партии по двама души и не могатъ да образуватъ съставъ за управление, или, ако го образуватъ, както правятъ селскитѣ общини, на втория месецъ следъ споразумението казватъ: какво ще ми платите да бламираме стария кметъ и да туримъ новъ? Не искамъ това, но дайте възможностъ на коалицитѣ. Защо ги изключвате, защо ние искаме неуремѣнно хомогенната власт? Мина ъ вече времето, г-да. Коалицитѣ създаватъ трудности, признавамъ го. За цѣфта въ едно малко культурно общество има голѣми гюрултини. Има партии, които предпочитатъ цѣфта предъ кандидата, а има и практични партии, които казватъ: дайте на младежта цѣфта, а на насъ пилафа.

П. Стайновъ (д. ст.): Вне отъ кои сте?

К. Пастуховъ (с. д.): Къмъ които и да принадлежимъ, не е Ваша работа да се мѣсиче. Ще има търкания, но идеално състояние нѣма. Не можемъ да унищожимъ партиитѣ.

Но що създаваме ние сега? Представете си, че махнемъ цѣфта и остане бѣлата бюлетина. Законътъ говори, че партийнитѣ листи се завѣрватъ десетъ дни по-рано.

Г. Пенчевъ (с. д.): За окръжнитѣ избори това се оттегли.

К. Пастуховъ (с. д): Да дойдемъ за общинскитѣ — и тамъ сж партийни — ако и да не е 10-дневенъ срокътъ. Кои листи завършватъ, г-да? Вие унищожавате партиитѣ, политическитѣ групи; вие давате възможност на раздроблението да цвѣти. Десетъ души ще се намърятъ, единъ лудъ въ селото ще се намърни и ще отиде да завърши листата, защото не го питатъ: отъ коя си партия? Азъ ще ви приведа примѣръ изъ нашия край — Врачанско, Вѣлослатинско. Подъ редъ ще намърите общини, които по единъ съществень въпросъ — не за платформи, за които се караме ние тукъ — се дѣлятъ на махали: шумакари и противошумакари — кои сж да имъ се даде гората и кои сж да имъ се вземе гората. И ще ви съставятъ листи, един шумакари, а други противошумакари — една група, изхождайки отъ единъ локаленъ интересъ за едно, друга група — за друго. Вие ще удавите партиитѣ, вие ще компретирате и малкото честно, което има въ тѣхъ; попорядъчнитѣ нѣма да изплуватъ и фактически ще създадете, вмѣсто една партия, десетъ котерийки въ всѣко село, а и въ всѣки градъ — и въ Пловдивъ, и въ Русе, и въ Варна. Вие ще ни върнете назадъ съ унищожението на цвѣтоветъ, защото побѣгате фактически — това е последницата — върху партиитѣ. Има ли нѣкаква смисълъ? Де е ангажментътъ тукъ? Смѣтате ли вие, че въ Варна ще се води политиката да правимъ чепма, както ще се води въ едно село отъ 100 къщи; че въ Пловдивъ нѣма условия да се води една комунална политика? Отричате ли вие, че комуналната политика е свързана съ социалната политика на държавата и съ политиката на дадено правителство? Тя се намира подъ нейното въздействие: ако горе вѣе единъ демократиченъ курсъ, и долу ще вѣе. Да ви кажа една демократична мисълъ много особена: въ малоразвити държави, каквато е нашата, недейте очаква разцвѣтяването на политическия животъ да дойде отъ долу, отъ общината, както е дошло въ голѣмитѣ културни страни, които въ срѣднитѣ вѣкове сж развили цвѣтящи общини и отъ тамъ се е създадала, наредъ съ самоуправлението, и нуждата отъ политическа демокрация въ държавата. Въ страни като България инициативата ще принадлежи на центъра: отъ тукъ ще се води демокрацията, оттукъ ще се пречистватъ общинитѣ, оттукъ ще имъ се посочватъ добри благоустройствени реформи, добри жилищни реформи, добри хигиенични реформи, санитарни реформи и всичко, отъ което се нуждае комуналниятъ животъ; ако искате, то отъ тукъ държавата ще даде и своята финансова помощъ, за да създаде ресурси и за да подпомогне общинитѣ въ осъществяването на тѣхната нова комунална политика. Това става и другаде. Усъвършенствувайте този демократиченъ централизъмъ, него дайте да подобримъ, нему дайте инициатива, нему дайте идеи, а той да има воля да ги приложи, и вие ще видите, че общинитѣ ще тръгнатъ изъ добъръ пътъ. Ако въ центъра нѣма корупция, и въ общинитѣ корупцията ще бѣде намалена; ако центърътъ не поощрява партизанството, и въ село ще си свѣтятъ опашкитѣ и ще вървятъ тъй, както имъ свирятъ. Недейте да замаскираме сжщността на положението и да тичаме по миражи, защото въ такъвъ случай подозрѣването, че ще се използватъ измѣненитѣ партийно и партизански, ако не отъ васъ, то отъ оубзи, които ще дойдатъ подаръ васъ, е несъмнено. Най-после, г-да, говори се доста открито, некайтъ да кажатъ: ако не се използва партизанството, то поне съ бѣлия цвѣтъ нѣма да се узнае точниятъ резултатъ на изборитѣ: печели ли ги правителството или ги губи, въ полза на коя партия сж. Едно време, при мажоритарната система и при партизанскитѣ прави сжществуваше следното явление: станатъ изборитѣ, правителствената преса обяви: изборитѣ печели правителството. Опозиционната преса сжщо печати телеграми, че тя печели изборитѣ. Кавгата между партиитѣ въ София е въ разгара си.

К. Николовъ (д. сг): Всички доволни.

К. Пастуховъ (с. д): Свѣтътъ се забърква — кой печели, кой губи не се знае. Правителството бие телеграми въ странство, че печели изборитѣ, а следъ една недѣля вече никой не се интересува отъ резултата на селскитѣ общински избори. Тогавъ остава вече на правителството — което винаги си прави смѣтката — единъ по единъ, презъ мѣстнитѣ органи, да теглятъ кметоветъ и да ги кара да ставатъ правителствени партизани, или пъкъ общинскитѣ съветници оппозиционери да избератъ за кметъ човѣкъ, принадлежащъ на правителствената партия, за да върши правителствената политика — ние сме си били това, което сме си — а упорититѣ общински съвети разтурватъ, защото ком-

прометиратъ общественитѣ интереси, и вмѣсто тѣхъ се избиратъ нови. Кого мислимъ да заблудимъ съ този, позволете ми израза, новъ фокусъ за силата на правителството, чуждия ли свѣтъ, назви си ли? Недейте мисли, че обществото сега е такова, каквото е било преди 25 години. Сега навредъ въ селата има политически организации. Даже съображението, че ония, които сега биха предпочели да гласуватъ за цвѣта си и които не биха се отказали отъ него, за да не извършатъ грѣхъ, щѣли били да гласуватъ съ бѣлия цвѣтъ за правителствената бюлетина, която ще имъ посочи единъ човѣкъ и ще го запише въ Сговора, а другитѣ ще натири оттукъ, оттамъ въз основа на локални интереси, нѣма този наврѣнъ свѣтъ да извърши това. Казвамъ ви, че смѣтката ви, ако я правите въ тая посока, е погрѣшна. Хората въ селата сж оформени политически: които сж оранжеви, въ каквото и купъ да ги вкарате, кажи-речи, ще си останатъ оранжеви; комуниститѣ, както и да ги тикате — оранжеви ли да ставатъ, бѣли бюлетини ли да взематъ, виждате ги, партията си промѣнятъ, мжчатъ се да се доздисатъ, и вестницитѣ си друго-яче да списватъ, но по хортата ще ги познаете, по вървежа, по миризмата ще ги надупите (Смѣхъ) — ще си останатъ комунисти. Всѣка една група въ България, г. г. народни представители, си има вече своя миризма. Вие не можете отъ тая воня да я очистите. Както и да се доздисва, да се парфюмира, да приказва купешки хорти, както ще да се курдисва, както ще да си измѣнява вървежа, това може да заблуди само незапознатитѣ съ нашитѣ работи, но ние, които се познаваме, защото сме малка държава, още въ тъмнината нѣкой като премине, по дъха го знаемъ, че това е еди-кой си. Тѣй че тази смѣтка е погрѣшна. Азъ допушамъ, че може да стане и обратното и други да се намърдатъ въ Сговора — да даватъ декларации, че ставатъ сговористи, да ги изберешъ, да отидатъ после въ общината и да сж си тѣван, които сж си били. Това е днесъ, а утре какво ще бѣде, като се промѣни вѣтърътъ, вие всички го знаете.

И. Горбановъ (д. сг): И въ Камарата става това.

К. Пастуховъ (с. д): Вмѣсто да правимъ такава една низкопробна игра и партизанска смѣтка на дребни, на плитки надхитрувания, по-предпочително би било всѣка една група честно и ясно да постави въпроситѣ предъ избирателитѣ и да апелира за довърше, да гласува за нея:

Азъ признавамъ, че има заблудени избиратели, жертва на демагогията. Азъ мога да направя тази концесия, че воятъ, изборниятъ резултатъ не е отражение на действителнитѣ нужди на населението и на идеитѣ, които господствуватъ въ него. Има много плѣвелни идеи да се чистятъ; има много работа да се върши въ низинитѣ, за да бждемъ години да се предпазимъ отъ злоупотрѣбления, идящи отъ властта, или идящи отъ долу противъ властта, но, вържки всичко това, да вървимъ по пътя на съвременнитѣ държави, да се оставимъ отъ нашитѣ български хитрини, които не струватъ петъ пари и които ни издаватъ въ крайно партизанство. Да си кажемъ открито: числимъ ли се въ Демократическия сговоръ или сме социалисти; Демократическиятъ сговоръ иска това и това, социалиститѣ искатъ това и това. Всички тѣ сж готови да защищаватъ и локални интереси; всички тѣ сж готови да признаватъ, че въ общината трѣбва да намърятъ мѣсто комуналнитѣ интереси, общитѣ интереси на селото и града; всички тѣ сж готови да потърсятъ пътищата за едно заздравяване на управлението, като се преустрои последното и вжтрѣшно, и външно. Но, ако, паче чаяние, дойде неблагоприятенъ резултатъ, какво отъ това за една партия, която е дошла да управлява? Ще каже дойдохъ съ добри намѣрения, народътъ не ме възнагради, тегля си логичнитѣ заключения. Има ли нѣщо срамно? Нищо срамно. Има честно даже изпълнение на единъ дългъ въ служба на една опредѣлена политика. Другиятъ пътъ е хлъзгавъ пътъ, другиятъ пътъ води къмъ опартизаняване, къмъ политическо осекотяване, раздробяване, къмъ най-жестока експлоатация отъ страна на мѣстнитѣ думбази интереситѣ на лѣвоѣрнитѣ избиратели. Желаете ли да върнете страната въ едно състояние преди 20 години? Азъ ви говоря, г. г. народни представители, най-искрено. Азъ съмъ преживѣлъ тия 20 години. Азъ съмъ се занимавалъ съ самоуправлението. Азъ имамъ претенция да познавамъ достатъчно добре партизанскитѣ похвати на нашитѣ политици. И колкото съмъ могълъ, старалъ съмъ се винаги да се откъсвамъ отъ партизанството и да дамъ преднина на трайнитѣ, социалнитѣ, общодържавнитѣ нужди предъ мѣстнитѣ, локалитѣ. Да вървимъ

изъ този път — той ще ни води къмъ обнова. Най-сетне, ясно е въпросътъ: въ България ще има сили на реакцията, на насилиято, които ще действуватъ съ беззакония, които ще действуватъ съ поощряване на личнитъ интереси, но ще има и сили на демокрацията, които ще искатъ да действуватъ почтено, европейски — да се поевропейчимъ въ това отношение.

Председателъ: Свършете, г. Пастуховъ.

К. Пастуховъ (с. д.): Свършвамъ. Нека тѣ действуватъ по този начинъ и бждете увѣрени, че нѣма да минатъ много години, когато българската демокрация, носена отъ различнитъ партии, като идея, като принципъ, ще почне да се налага въ нашия животъ, въ държавата, въ общината и въ окръга, и ще ни избави отъ този срамъ, отъ тази демагогия и отъ този тероръ на властта. Тази е ясната политика. Ако азъ ви говоря противъ законопроекта, то не е за да права обструкция на правителството и да го уязви — безъ съмнение това е единъ пасивъ на правителството — но ви го говоря, за да ви разубеда. Както вие се убедихте, че не може да стане това за изборитѣ за окръжни съвети, тъй сжшо убедете се, че не може да стане и за общинскитѣ съвети. Нека вървимъ въ духа на закона, нека бждемъ последователи на идеята, която лежи въ него, на платформата на политическитѣ партии, а не да се увеличае отъ моментнитѣ интереси на настроения, които винаги сж лжковни, суетни и може би докарватъ резултати не за тѣзи, които ги искатъ, а за тѣзи, които идатъ следъ тѣхъ. Що получи Стамболийски отъ удара, който нанесе на пропорционалната изборна система? Той не можа да му се нарадва; тъкмо когато дойде въ славата си, загина, остави го за тѣзи, които дойдоха подиръ него, да се възползуватъ отъ него. Тѣ ще го завещаятъ, ако обстриратъ по-нататъкъ старата пропорция, на тѣзи, които ще дойдатъ следъ тѣхъ. Защо създавате закони, отъ които не знаемъ кой ще се възползува?

Н. Пждаревъ (д. сг): Правимъ ги за насъ, ние да се ползуваме отъ тѣхъ.

Д. Нейковъ (с. д): Вие г. Пждаревъ бѣхте най-голямъ противникъ на измѣнението на пропорционалната система.

Г. Нешковъ (д. сг): Ние ще я въведѣмъ.

Д. Нейковъ (д. сг): Защо гласувахте снощи да не се постави на дневенъ редъ нашето предложение за въстановяването ѝ.

Председателъ: Моля, г-да, оставете оратора да свърши.

Н. Пждаревъ (д. сг): Не му е времето г. Пастуховъ.

К. Пастуховъ (с. д): Г. Пждаревъ! Запитата Ви е много слаба, защото тази мисль „не му е времето“ е компрометирана още преди Съединението, преди 30 години. (Ржкопйскания отъ социалдемократитѣ) „Не му е времето“ нѣма въ политиката. Който вчера е изповѣдалъ, че му е времето и е разувалъ за една идея, днесъ не може да каже, че не му е времето, защото съ това той ще даде да се разбере, че се е отказалъ отъ времето. Да престанемъ да вървимъ тъй, както сж вървѣли преди насъ: когато си опозиция за всичко му е времето, когато си на властъ за нищо не му е времето, тогава има други нужди, други задачи.

Н. Пждаревъ (д. сг): Нѣма време, а не че не му е времето. Има разлика между едното и другото.

К. Пастуховъ (с. д): Въ такива флагрантни противоречия единъ политикъ не трѣбва да попада, колкото и да е голѣма разликата между желанието и действителността. Все пакъ при това противоречие трѣбва да се намѣри единъ среденъ пътъ, за да се даде удовлетворение на една обществена нужда. Азъ ще ви отговоря: особено като оттегляте законопроекта въ тази му частъ, която се отнася до окръжнитѣ съвети, не му е времето за общинитѣ. Дайте възможностъ на Камарата да се занимае съ избирателния законъ изобщо, като една комисия проучи какви измѣнения, сжществени промѣни трѣбва да станатъ въ него. За това му е времето.

П. Стойновъ (д. сг): Ами бюджетътъ?

К. Пастуховъ (с. д): Не ми говорете за бюджета. — Тѣй постъпиха въ Франция. Поанкаре употребѣи около 2 месеца,

за да гласува камарата законопроектитѣ му, които съставляваха нераздѣлна частъ отъ неговия бюджетъ. Френската камара, за да направи частични и нищожни измѣнения на избирателния законъ по случай предстоящитѣ избори, бави се съ месеци.

Н. Пждаревъ (д. сг): У насъ не предстоятъ законодателни избори.

К. Пастуховъ (с. д): Защото тамъ излизатъ отъ предложението, че партиитѣ трѣбва да се занимаватъ съ въпроса, че въпроситѣ трѣбва да се изучаватъ. И не трѣбва едно топанджийско законодателство да се оправдае съ благовидния предлогъ, че нѣмало време. За законодателството трѣбва да се опредѣли нужното време. И камара, и партии, и правителство, и народъ, и всички трѣбва да разбератъ, че въпроситѣ не могатъ да се разрешаватъ топанджийски, радославистки или дружбашки, само съ вдигане на ржце. У насъ болшинствата не трѣбва просто да вдигатъ ржце: трѣбва ржцетѣ да се вдигатъ съ сърце и умъ. А за да се мръднатъ сърцата и умътъ, трѣбва да има прения, а пренията изискватъ време и изучаване на въпроситѣ въ комисии. Мене не ме е срамъ да оправдавамъ такава една бавностъ на камарата при разискване на въпроситѣ. Напротивъ, това ще бжде преимущество, ако не се отива до съвършенна бездействие, предъ насилническитѣ режими, които въ ношци заседания прокарваха урбулншки закони, които закони бѣха партизански и винаги въ вреда на народнитѣ интереси. Добритѣ закони искатъ проучване, искатъ време, искатъ търпение, искатъ състезание. Дайте условия за да промѣнимъ най-първо физиономията на камарата, нейниятъ духъ, та че следъ това да мислимъ и за общинитѣ. Безъ това нѣма да мръдне нито крачка напредъ нашия общински животъ. (Ржкопйскане отъ социалдемократитѣ)

Председателъ: Г. г. народни представители! Частъ е 8, а има записани още нѣколко оратори. Председателството предлага да се продължи заседанието до 10 часа, за да се изкажатъ и другитѣ оратори. Ония отъ васъ, които приематъ да се продължи заседанието до 10 часа, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

Д. Нейковъ (д. сг): Меншество е. Само 10 души вдигатъ ржка.

Председателъ: Ще гласуваме втори пътъ. Ония отъ васъ, които сж съгласни да се продължи заседанието до 10 часа, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема. Вие, г-да отъ лѣво, искате да работимъ, а правите обструкция.

Д. Нейковъ (с. д): Очевидно меншество е. Гласувайте противното. Щомъ има болшинство, ще се подчинимъ.

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Тодоръ Влайковъ.

П. Алековъ (с. д): Нѣмаше болшинство.

Д. Нейковъ (с. д): Това е дружбашко, г. председателю!

Председателъ: Дружбашко е да разправяте, че Народното събрание не работѣло, а пъкъ да правите обструкция и да не искате да работимъ.

Д. Нейковъ (с. д): Бѣше очевидно меншество. Пребройтѣ гласовете.

Т. Влайковъ (д. сг): (Отива на трибуната)

И. Марулевъ (д. сг): Нѣма само да получаваме пари и да се скитаме.

Д. Нейковъ (с. д): Председателъ видѣ, че е меншество, и въпрѣки туй продължава заседанието. Протестираме, че заседанието се продължава въпрѣки волята на камарата. Сърцете се на своитѣ хора, че не гласуваатъ.

Председателъ: Моля! Има думата г. Тодоръ Влайковъ.

П. Деневъ (д. сг): Подъ редъ ли давате думата на записанитѣ?

Председателъ: Г. Влайковъ се е замѣнилъ съ г. Пж-даревъ.

Г. Влайковъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г-да! Преди да започна своята речъ, азъ съмъ длъженъ да призная, че действително меншество бѣха тия, които искаха да се продължи заседанието. (Ръкоплѣскания отъ социалдемократитѣ) Азъ съмъ готовъ да се подчиня на едно решение да се продължи заседанието, ако има за него болшинство. Ако трѣбва да стоимъ тукъ до 10 и до 12 ч., ще стоимъ.

Председателъ: Д-ръ Т. КУЛЕВЪ

Подпредседателъ: Н. НАЙДЕНОВЪ

Секретаръ: Н. САВОВЪ.

Началникъ на Стенографското отдѣление: Д. АНТОНОВЪ.

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е:

- Отпуски, разрешени на народнитѣ представители: Миланъ Минковъ, Иванъ Илчевъ, Пѣто Драгановъ, Стоянъ Костурковъ, Димитъръ Яневъ, Никола Мушановъ, Иосифъ Марулевъ, Дѣлчо Т. Гоговъ, Ангелъ Станковъ, д-ръ Недѣлко Колушевъ и Йорданъ Славовъ 1513
- Законпроекти:**
1. За измѣнение и допълнение на законитѣ за окръжнитѣ съвети и за градскитѣ и селскитѣ общини (Съобщение) 1513
 2. За измѣнение и допълнение на закона за такситѣ, събирани отъ Министерството на външитѣ работи и на изповѣданията и отъ българскитѣ легации и консулства въ странство (Съобщение) 1513
 3. За отпускане отъ Българската народна банка заемъ отъ 10,000,000 л., подъ гаранция на държавата, на Българската централна кооперативна банка за изплащане обезщетението на застрахованитѣ отъ градушка земледѣлци (Първо четене) 1518
 4. За допълнение закона за гражданското сѣдопроизводство (Трето четене) 1521
 5. За измѣнение на чл. 22 отъ закона за уреждане недвижимата собственостъ въ новитѣ земи (Трето четене) 1521
 6. За цѣвѣта на гласоподавателнитѣ бюлетни въ изборитѣ за членове на окръжни съвети, на градски и селски общински съвети и училищни настоятелства (Първо четене — разискване) 1521
- Предложение** за даване право на концесионера А. И. Рубцовъ да прехвърли дадената му съ решение отъ 28 декемврий 1921 г. на XIX-то обикновено Народно събрание концесия (за експлоатацията на общинскитѣ гори, постройката и експлоатацията на тѣсноколейната желѣзопътна линия) върху акционерно дружество и продължаване сроковетѣ ѝ (Съобщение) 1513
- Съобщение** отъ радикалната парламентарна група, че същата се състои отъ народнитѣ представители: Стоянъ Костурковъ, Илия Георговъ, Панайотъ Деневъ, Ангелъ Станковъ, д-ръ Цвѣтанъ Дяковъ, Иванъ Харизановъ, Парашкевъ

Председателъ: Понеже самъ ораторътъ поддържа, че гласувалитѣ за продължаване на заседанието били меншество, а пъкъ азъ самъ не искамъ той да говори предъ събрание, което не иска продължение на заседанието, то вдигамъ заседанието за утре, 2 ч. следъ пладне, съ същия дневенъ редъ.

(Вдигнато въ 8 ч. 20 м.)

- Димитровъ, Христо Киселовъ, Йорданъ Гроздановъ, Атанасъ Минковъ, Иванъ Грозевъ, Георги Живковъ и Георги Шивачевъ, и че председателъ на групата е Ангелъ Станковъ, а секретаръ Георги Живковъ (Прочитане) 1513
- Случаи.** Лично обяснение отъ народния представителъ Петко Петковъ по поводъ отправеното му обвинение отъ министра на вътрешнитѣ работи, че е получавалъ пари отъ странство за конспиративни цели 1517
- Питания:**
1. Отъ народния представителъ Хараламби Христовъ къмъ министра на търговията, промишлеността и труда относително причинитѣ, по които сж уволнени десетъ души работници отъ Държавната печатница (Съобщение) 1513
 2. Отъ народния представителъ Стойко Димитровъ къмъ министра на правосѣдието относително задържането подъ стража на Георги Марковъ, бившъ подпредседателъ на XIX-то обикновено Народно събрание, относително систематическото и безсистемното мѣстене и уволнение на съдебни органи и пр. (Съобщение) 1513
 3. Отъ народния представителъ Георги Шивачевъ къмъ министра на вътрешнитѣ работи и народното здраве относително инцидентитѣ, станали на публичното събрание въ Станимака, на което сж говорили народнитѣ представители Христо Киселовъ и Георги Шивачевъ (Съобщение, развиване и отговоръ) 1513
 4. Отъ народнитѣ представители Христо Баранчевъ и Петко Търпановъ къмъ министритѣ на търговията, промишлеността и труда и на финанситѣ — питатъ: намиратъ ли предявенитѣ искания отъ занаятчийското съсловие за справедливи и осъществими и смѣтатъ ли да направятъ потребното, щото тѣ да бѣдатъ удовлетворени чрезъ съответнитѣ законодателни мѣроприятия още въ течение на настоящата сесия на Народното събрание (Разискване и отговоръ) 1515
- Дневенъ редъ** за следующето заседание 1534